

Medicus christianus - alter Christus

Megloba, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:023166>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-06-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

Medicus christianus – alter Christus

Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić

Student:

Mihaela Megloba

Đakovo, 2022.

SADRŽAJ

<i>Sažetak</i>	2
<i>Summary</i>	3
UVOD	4
1. UČESTALE BOLESTI U SVETOM PISMU	6
1.1. Patnja i bol u Biblijskom kontekstu	6
1.1.1. Bolest kao posljedica grijeha i kao kazneno odgojno sredstvo u Starom zavjetu	8
1.1.2. Patnja i bol u Novo-zavjetnom prikazu	9
1.2. Učestale bolesti u Biblijskim prisposodobama	11
1.2.1. Tjelesne bolesti	12
1.2.2. Psihičke bolesti	14
1.2.3. Opsjednuća.....	15
2. ISUSOV PRISTUP PREMA BOLESNICIMA	18
2.1. Isusova senzibilizacija za oboljele	18
2.2. Isusov holistički pristup liječenju	20
2.3. Liječnički poziv prema enciklici <i>Evangelium Vitae – Medicus Christianus alter Christus</i>	22
3. PASTORALNA STRATEGIJA I BOLNIČKO DUŠOBRIŽNIŠTVO	25
3.1. Utjecaj duhovnosti na tijek liječenja bolesti	25
3.2. Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije	28
3.3. Pastoral zdravstva	31
3.4. Uzajamno obogaćenje bioetike, moralne teologije i medicine u zaštiti dostojanstva i nepovredivosti ljudskog života	34
ZAKLJUČAK	25
BIBLIOGRAFIJA	40

Sažetak

Medicus christianus – alter Christus

Bolest, bol i patnja, prisutni su od samih početaka čovječanstva i zahvaćaju sve. Na temelju te univerzalne neizbježnosti, upravo je bol i patnja središnja tema ovog diplomskog rada.

Diplomski rad prikazuje patnju i bol te nas od starozavjetnog konteksta i shvaćanja bolesti preko novozavjetnog dovodi do vrhunca rada, a to je utjelovljenje Isusa Krista, koji se često poistovjećuje s čovjekom patnikom, ali i liječnikom duše i tijela. Isus je prikazan kao liječnik, iako on to u Svetom pismu za sebe nikada nije rekao. On je savršeni liječnik, primjer svim današnjim liječnicima i zdravstvenim djelatnicima.

Nakon govora o Isusu liječniku, rad zalazi u završnu fazu, a to je poslanje današnjih liječnika, dušobrižništvo, povezanost medicine kao znanosti sa moralnom teologijom.

Ključne riječi: *bol, patnja, bolest, Stari zavjet, Novi zavjet, Isus, dušobrižništvo, medicina, moralna teologija.*

Summary

Medicus christianus – alter Christus

Illness, pain and suffering, has been present since the very beginnings of humanity. According to universal univodidance, it is precisely pain and suffering that is the central theme of this thesis.

The thesis presents suffering and pain, leading us from the Old Testament context and the understanding of illness through the New Testament to the climax of the work, which is incarnation of the Jesus Christ, often presented as a man of suffering, but also as a Healer of the bod and the soul. Jesus is portrayed as a doctor, although he never said so about himself in the Holy Scriptures. He is a perfect doctor, an example to all doctors and health professionals today.

After the speech about Jesus the doctor, the work enters the final phase, which is the mission of today's doctors, pastoral care, the connection of medicine as a science with moral theology.

Key words: *pain, suffering, disease, Old Testament, New Testament, Jesus, pastoral care, medicine, moral theology.*

UVOD

Otkako je svijeta, čovjeku je poznata bol, bolest i patnja. Ne postoji čovjek koji se niti jednom nije zapitao zašto baš ja, ili zašto moj bližnji? Bolesti su postale dio čovjekova života i nije upitno zašto mu je zdravlje toliko bitno.

Čovjek se nevoljko miri sa spoznajom da je baš u njegov život ušla bolest. Često to shvaća kao kaznu za nešto što je učinio u prošlosti, ne shvaćajući da je možda baš ta bolest blagoslov za njega i njegove bližnje.

Činjenica je da u mladosti rijetko koja osoba razmišlja o zdravlju. Mlade osobe žive punim plućima i nemaju vremena razmišljati o temama koje ih čekaju u kasnijem periodu života. No, svjedoci smo da „bolest ne pita“ te da ne možemo utjecati na to kada će nas ona zadesiti. Popriličan je broj pitanja koje si čovjek u bolnim trenucima postavlja: „Što kada nastupi bolest? Kako se lakše izliječiti? Kako podnijeti te teške trenutke? Kako se pomiriti sa smrću?“ Sve su to pitanja koja nam u trenutku saznanja da bolujemo prođu kroz glavu. Budući da je ova tema uvijek aktualna smatramo da je prigodno upravo o njoj i pisati.

U prvom dijelu ovoga rada govorit ćemo o učestalim bolestima u *Svetom pismu*. Prvenstveno ćemo morati razlučiti na koji način su patnja i bol bile shvaćane od strane svetopisamskog čovjeka. Jesu li one uistinu kazna za grijeh i odgojna metoda ili su ipak znak Božjeg odabira i prigoda da se preko nje očituju čudesna djela Božja? Kako bismo ušli u dublju analizu ove problematike, podijelit ćemo učestale bolesti koje nam *Sveto pismo* donosi u tri kategorije; tjelesne bolesti, psihičke bolesti i opsjednuća te ćemo povući paralelu kako su one bile liječene u *Starom zavjetu*, a kako u *Novom zavjetu*.

Drugo poglavlje rada nam donosi osobu Isusa Krista. Posebno ćemo naglasiti njegov pristup prema bolesnicima i patnicima. Uvidjet ćemo kako su čudesa koja je Isus činio ozdravljajući povezana sa spasenjem. Po uzoru na Isusa Krista djeluju i zdravstveni djelatnici o čemu ćemo posebno progovoriti u drugom dijelu poglavlja s naglaskom na encikliku pape Ivana Pavla II. *Evangelium vitae – Evandjelje života*, upućene „čuvarima života“.

Posljednji dio ovog diplomskog rada posvetit ćemo temi koja je sve više zastupljena u društvu, a to je bolničko-pastoralno dušobrižništvo.

Gotovo svakodnevno čujemo kritike prema Crkvi kako premalo čini za svoje vjernike, no ovim poglavljem ćemo nastojati demantirati takve stavove. Stoga ćemo najprije progovoriti o pozitivnom utjecaju duhovnosti na tijek liječenja kod bolesnika. Donijet ćemo podatke koji prikazuju kako duhovnost ima beneficirajuće utjecaje na liječenje ili pak lakše nošenje s bolešću, te da Crkva čini sve kako bi svakom vjerniku omogućila da i u teškim životnim trenucima ima omogućenu duhovnu skrb.

I na samom kraju ovog rada govorit ćemo o uzajamnom obogaćenju bioetike, moralne teologije i medicine u zaštiti dostojanstva i nepovredivosti ljudskog života.

1. UČESTALE BOLESTI U SVETOM PISMU

Bolest i zdravlje u neminovnoj međusobnoj izmjeni pripadaju čovjekovu životu.

S obzirom na to da Biblija prenosi konkretna čovjekova iskustva, njegov odnos prema cjelokupnom životu, a ne samo vjeri, brojne su prispodobe o bolesti i zdravlju, prisutne i u samom Svetom pismu, iako „*Sveto pismo* više govori o bolesti i ozdravljenju, nego o zdravlju kao zasebnoj temi“.¹ *Sveto Pismo* je knjiga života koja govori danasve o vječnom životu kao i o zemaljskom. Također govori i o bolesti i zdravlju te ih smješta u cjelokupni život čovjeka.²

Svetopisamski čovjek je, spoznavajući svijet oko sebe, shvaćao i bolest ponajprije kao slabost i nemoć tijela i napose je u Starom zavjetu, izostajao spasonosni smisao patnje, koji je zastupljeniji u Novom zavjetu.

Bolesti od kojih je čovjek obolijevao u *Svetom pismu* su opisane jednostavnim jezikom te je na temelju toga, danas ponekad teško razumjeti o kojoj bolesti je riječ.³

1.1. Patnja i bol u Biblijskom kontekstu

Kada promišljamo o životu, gotovo uvijek želimo da nam život prođe što jednostavnije i bez puno boli i patnje. Današnji čovjek je okupiran svojom svakodnevicom i želi svoj život provesti što lagodnije te samim time svoje zdravlje stavlja na prvo mjesto. No, svakog čovjeka u životu zadesi neki oblik boli i patnje.

Patnja i bol koliko god da su slični pojmovi, utoliko se i razlikuju. Bol više poimamo kao onu koja je fizičke naravi, dok patnju promatramo više psihološki i u vidu duhovnosti.

Bol je osjećaj koji se javlja zbog narušenog zdravlja, a očituje se na tjelesnoj razini.⁴ Bol je neugodan individualni osjećaj kojeg je teško definirati, ona je psihosomatski poremećaj koji nastaje kao posljedica fizičkog oštećenja i psihičke reakcije na to

¹ Valerija Nedjeljka KOVAČ, Zdravlje i bolest u Bibliji i kroz povijest kršćanstva, u: Adolf Polegubić (ur.), *Sakrament bolesničkog pomazanja – Das Sakrament der Krankensalbung. Godišnji pastoralni skup – Pastorale Jahrestagung, Vierzehnheiligen*, Frankfurt am Main, 2018., str. 41.

² Usp. *Isto*, str. 34.

³ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016., str. 51.

⁴ Usp. Suzana VULETIĆ, Spasonosni smisao patnje, u: *Svjetlo riječi XXXVII* (2019.) 432., str. 7.

oštećenje.⁵ Percepcija boli je subjektivan doživljaj koji ima svoju tjelesnu i psihološko-duhovnu dimenziju te stoga govorimo o fizičkoj boli ili psihološkoj, duševno-duhovnoj patnji.⁶ Patnja je složenija pojava te u sebi krije psihološke, fiziopatološke, emotivne i afektivne dimenzije.⁷

Unatoč tome, bol i patnju svakako ne treba shvaćati u kontekstu odjeljivanja duha od tijela jer se svaka bol ne odražava samo na tijelo, već i na duh, odnosno na čitava čovjeka.⁸ S obzirom na to da je bol pod utjecajem fizioloških, psiholoških i duhovnih faktora, upravljanje bolom uvijek treba obuhvatiti cjeloviti pristup liječenju uzroka boli, uključujući i psihološke i duhovne perspektive. Tjelesna bol uza se uvijek veže i psihičku bol i zato učinkovito upravljanje bolom treba tretirati uvijek oba aspekta bola.⁹

Bol i bolest su sastavni dio ljudskog života. Čovjek ovozemaljski život najčešće napušta s bolovima, odnosno u patnji.¹⁰ Patnja je jedna od tema o kojoj se najčešće pisalo u povijesti svjetovne i kršćanske literature.¹¹ Na tragu toga, i u Svetom pismu imamo mnogo govora o patnji i trpljenju, te se samim time i *Sveto pismo* hvata u koštac s ljudskim problemima patnje i bolesti. *Sveto pismo* pokušava odgonetnuti njihove uzroke i pronaći smisao i odnos između grijeha i patnje¹², stavljajući ih u relaciju s Bogom.

Patnja je čovjeka oduvijek posebno intenzivno usmjeravala prema Bogu. U tim situacijama, posebno je potrebna Božja blizina, razumijevanje i milosrđe.¹³

⁵ Usp. Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*, KBF Đakovo, Akademski godina 2012./2013., str. 15.

⁶ Usp. Suzana VULETIĆ, Sofrologija i duhovna dimenzija patnje, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXLVI (2018.) 11., str. 21.

⁷ Usp. Suzana VULETIĆ, Spasonosni smisao patnje..., str. 7.

⁸ Usp. Ivan KOPREK, Bol – izazov i poticaj. Filozofijsko-teologijski esej, u: *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 69 (2014.) 1., str. 73.

⁹ Usp. Ilija ŽIVKOVIĆ, Suzana VULETIĆ, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije umirućima i ožalošćenima*, Zagreb, 2016., str. 39.

¹⁰ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 110.

¹¹ Marinko PERKOVIĆ, Pred tajnom patnje nevinih, u: *Vrhbosnesia: časopis za teološka i međureligijska pitanja*, 18 (2014.) 2., str. 349.

¹² Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva*, Zagreb, 1993., str. 18.

¹³ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 111.-112.

Papa Ivan Pavao II. u apostolskom pismu, *Spasonosno trpljenje*, ističe da je patnja „nešto šire od bolesti, nešto složenije i dublje ukorijenjeno u samu ljudsku narav“.¹⁴ On ovdje nabroja sedamnaest vrsta (moralnih, fizičkih i psihofizičkih) patnji koje spominje Stari zavjet: smrtna opasnost, gubitak vlastite djece, smrt prvorođenca, nedostatak potomstva, prognanička čežnja za domovinom, progonstvo i neprijateljsko raspoloženje okoline, preziranje patnika, odbačenost i osamljenost, nemirna savjest, neshvatljiva činjenica da zli dobro prolaze - a pravednici trpe, nevjernost prijatelja, nesretna sudbina vlastitog naroda te moralne patnje povezane s bolima srca, bubrega, jetara, kostiju i utrobe. Navedeni slučajevi samo su neka stanja patnje koje spominje Biblija, ta „velika knjiga o trpljenju“, kako je Papa naziva.¹⁵

1.1.1. Bolest kao posljedica grijeha i kao kazneno odgojno sredstvo u Starom zavjetu

Starozavjetno shvaćanje bolesti proizlazi iz dva vida. Prvi vid uzroka bolesti je utjecaj demonističkih sila, iako se ponegdje ne isključuju i naravni uzroci, dok je drugi vid pravilo retribucije – bolest za grijeh. Biblijski pisac donosi nam tri uzroka:

1. Đavao
2. Grijeh
3. Božji sud

Kako nam *Sveto pismo* donosi, čovjek je bio zdrav sve dok se pridržavao Božjih zapovjedi, a život u bezakonju mogao je prouzročiti bolesti. Grijeh je čin protiv Božje volje, a bolest je došla kao kazna za grijeh.¹⁶ Đavao je zaveo prvog čovjeka te je on sagriješio protiv Boga i bio je osuđen. Bolest je u čovjekov život ušla i kao posljedica grijeha.¹⁷

Bolest pojedinca je osobna kazna, dok je bolest naroda kazna narodu za nevjeru. Osoba, kao pojedinac, ili kao narod, koji više ne živi u zajedništvu s Bogom, toliko je bolestan da na tijelu više nema zdravog mjesta: „*Sva je glava bolna, srce iznemoglo; od*

¹⁴ IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris - Spasonosno trpljenje*, Apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i svim vjernicima katoličke Crkve o kršćanskom smislu ljudskog trpljenja, (11. veljače 1984., Rim), Zagreb, 1984., br. 5.

¹⁵ Usp. Marinko PERKOVIĆ, *Pred tajnom patnje nevinih...*, str. 350.

¹⁶ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 78.

¹⁷ Usp. Miljenko ODRLJIN, *Biblijski pogled na zdravlje*, u: *Zbornik Radova međunarodnog teološkog Skupa KBF-a u Splitu*, 11 (2018.) 1., str. 101.

pete do glave nigdje zdrava mjesta, već ozljede, modrice, otvorene rane, ni očišćene, ni povijene, ni uljem ublažene!“ (Iz 1,5-6).¹⁸

Bolest se u *Starom zavjetu* na nekim mjestima negativno interpretira. Ondašnjem čovjeku je bilo teško pomiriti pravednost i dobrotu Božju s postojanjem patnje i bolesti. Rabini su tako, po shemi pravednosti, zaključili da čovjek koliko griješi, toliko dobije kazne za grijeh. Ovakva povezanost grijeha i bolesti prisutna je i u *Svetom pismu* i prati izabrani narod od početka do kraja. Izabrani narod je imao iskustvo zla, patnje, bolesti i nepravde, ali i iskustvo Jahve, Boga dobrote koji ga je spasio i dao mu život. Izabrani narod je znao da Bog vodi povijest, ali se pitao zašto postoji bolest i smrt te su svojim iskustvom zaključili da patnja, bolest i smrt ne ulaze u prvotni Božji plan, niti dolaze od Boga, nego svoj uzrok nalaze u samoj povijesti, odnosno čovjekovu grijehu.¹⁹

Kako *Stari zavjet* ima odgojnu ulogu, tako ni kazna za neposluh nije sama sebi svrhom. Kazna služi za opomenu, a cilj kazne je da se grješnik popravi. Psalmist u Ps 29,11 kaže: „*Ti kaznama popravljaš čovjeka i sve mu najdraže kao moljac rastačeš: tek dašak je svaki čovjek.*“ Čovjek može ozdraviti ako se vjerom i molitvom obratiti Bogu te ako se vrati Božjim zakonima. No, isto tako, milosrdni Bog neće odustati od grješnika, već će čekati da mu se čovjek vrati jer je Bog spor na srdžbu kako nam govori Ps 103,8-10.²⁰

Starozavjetni čovjek shvaća da se kroz bol i patnju pročišćuje, izgrađuje, upoznaje samoga sebe, no isto tako shvaća da su bol i patnja dar Božji. Bol i patnja mu omogućuju da se obrati Bogu za pomoć te i tako osjeća Božju blizinu. Upravo takvo promišljanje nas dovodi do ideje da bol i patnja imaju odgojnu ulogu za pojedinca i za narod.²¹

1.1.2. Patnja i bol u Novo-zavjetnom prikazu

S osobom Isusa Krista i početkom ostvarivanja Kraljevstva Božjeg dolazi i novo shvaćanje bolesti, a prije svega povezivanja bolesti s grijehom. Isus svojim djelovanjem jasno korigira starozavjetno shvaćanje uzročno-posljedičnog odnosa grijeha i bolesti.²²

¹⁸ Usp. *Isto*, str. 80.

¹⁹ Usp. Marin BARIŠIĆ, Bolest i ozdravljenje u svjetlu objave, u: *Služba Božja* 19 (1979.) 3., str. 224.-226.

²⁰ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 80.-81.

²¹ Usp. *Isto*, str. 111.-113.

²² Usp. Stipo KLJAJIĆ, Više od ozdravljenja. Novozavjetna promjena paradigme uzročno-posljedičnog odnosa grijeha i bolesti, u: *Bogoslovska smotra*, 9 (2021.) 3., str. 554.

Novozavjetni čovjek je smatrao kako je bolest kazna za grijeh. Isus želi napraviti odmak od ovakvog poimanja bolesti i patnje. Nesreća koja zadesi čovjeka i posljedična patnja nisu znak Božje kazne, nego upozorenje na privremenost i prolaznost ovoga života. Bog se brine za spasenje za vječni život u Duhu, a grješnik će se spasiti kada postane svjestan svojih teških grijeha. Upravo vjera u Isusa Krista izvela je grješnika iz okova patnje i dovela ga do obraćenja.²³

Kako bismo najlakše razumjeli teret patnje moramo ju promatrati kroz lik Isusa Krista. Njegov stav u patnji može poslužiti kao putokaz i nadahnuće kako se trebamo ponijeti u patnjama.²⁴ Upravo patnja koja je božanski nošena i proživljena, omogućuje nam da lakše patimo. Kristovim preuzimanjem čovjekove patnje na sebe, nadvladana je njena bezizglednost, opresivnost i besmislenost.²⁵ Iako nam se patnja na prvi pogled čini apsurdnom i nespojivom s ljudskim dostojanstvom, ona ipak ima važnu ulogu za čovjeka. Patnja je izvor i poticaj očovječenju čovjeka, njegovu rastu, spoznaji, stvaralaštvu i dubljem i intimnijem susretu s Bogom.²⁶

U sasvim iznimnim slučajevima, patnja i bol mogu biti i znak Božjeg odabira i prigoda da se očituju njegova čudesna djela. Trenutci nekih naših najvećih slabosti mogu biti trenutci novih početaka.²⁷

U kršćanskoj vjeri, spasenje je najtješnje povezano s Kristovim križem. Upravo Kristova muka i smrt uzrok su našeg spasenja i izvor svih milosti i blagoslova. No, iako je križ simbol kršćanske vjere, treba naglasiti kako kršćanstvo nije religija boli, nego religija ljubavi. Ali, na ovom svijetu ne postoji ljubav bez boli. Bol je često nužna posljedica življene i ostvarene ljubavi, a žrtva se smatrala najvišim dokazom iste.²⁸

Gledajući na patnju očima vjere i svjetlom Kristova uskrsnuća vidimo kako ona nije samo izraz čovjekova ograničenja, posljedica grijeha, nego i najveći izraz Božje ljubavi koji i nas poziva da živimo s njim. Treba da kao i on umremo grijehu, zlu, ropstvu kako bismo živjeli kao djeca Božja, slobodni i usmjereni prema vječnosti.²⁹

²³ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 118.

²⁴ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svjetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 104.-106.

²⁵ Suzana VULETIĆ, *Sofrologija i duhovna dimenzija patnje...*, str. 25.

²⁶ Usp. Suzana VULETIĆ, *Spasonosni smisao patnje...*, str. 9.

²⁷ Usp. *Isto*, str. 10.

²⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svjetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 104.-106.

²⁹ Usp. Suzana VULETIĆ, *Spasonosni smisao patnje...*, str. 11.

Svaka patnja, bolest, gubitak i smrt duhovni su izazov i iskušenje za čovjekovu vjeru, njegovo pouzdanje i ljubav i pritom nas dovode do izmjenjivih stanja duha; od povlačenja u sebe i pobune protiv Boga, do unutarnjega sazrijevanja, traženja i povratka Bogu. Prihvatanje patnje s vjerom i ljubavlju s potpunim predanjem Ocu poput Krista, znak je kršćanske zrelosti, sposobnosti za žrtvu, ljubav, potpuno povjerenje i predaju. Čovjek treba pronaći smisao patnje. Samo patnja motivirana ljubavlju, vjerom i nadom nas čini jačima, upornijima i ustrajnijima. Besmislena patnja čovjeka uništava, razara, truje i postaje nemoguća.³⁰

Bolest i patnja mogu, dakle, biti sredstvo spasenja, kako po ispaštanju zbog grijeha, pročišćenju i spoznaji Boga, tako i po suobličenju i zajedništvu s Kristovim spasiteljskim trpljenjem. Stoga bolest i patnju valja promatrati u odnosu prema vječnom životu, a ne samo na tjelesnoj i ovozemnoj razini.³¹ Čovjek tako postaje svjestan kako trpljenje nije zadnje iskustvo i da fizička smrt nije apsolutni kraj. Bolest i patnja su stvarnosti koje jedino u Kristu zadobivaju spasonosnu plodnost, životnu vrijednost i smisao.³²

Krist, kao iskusni patnik i pobjednik patnje, nam može pokazati kako se trebamo postaviti u patnjama. Kršćanski teolozi su oduvijek u križu vidjeli uzor djelovanja i uzor svih kreposti. Raspeti Krist im je bio uzor savršene poslušnosti volji Božjoj, uzor vrhunske ljubavi i strpljivosti.³³

1.2. Učestale bolesti u Biblijskim prisporodobama

Na tragu izrečenog u prethodnom naslovu, donijet ćemo prikaz najčešćih bolesti koje nam donosi *Sveto pismo*. Kako bismo lakše uočili principe izlječenja i učestalosti određenih bolesti podijelili smo ih u tri skupine, odnosno na: tjelesne bolesti, psihičke bolesti i opsjednuća.

³⁰ Usp. *Isto*, str. 11.

³¹ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja*, Split, 2002., str. 36.

³² Usp. Anton TAMARUT, Povezanost sakramenata ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, u: *Bogoslovska smotra*, 79(2009.)3., str. 591.; Suzana VULETIĆ, Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije: časopis za pastoralnu orijentaciju*, 148 (2020.) 6., str. 44.

³³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 114.-116.

1.2.1. Tjelesne bolesti

U *Starom zavjetu* nije postojala jasna podjela svih bolesti. Sve bolesti koje je karakterizirala vidljiva promjena na tijelu bolesnika smatrala se tjelesnom bolešću. Tako se najčešće kožne bolesti poistovjećuju s tjelesnim bolestima.

U *Levitskom zakoniku* opisano je kako se liječe kožne bolesti. Osim gube (Lev 13, 3), u kožne bolesti su se ubrajale šuga (Lev 13, 29-37), lišaji (Lev 21, 20), otekline (Izl 9, 8-10) i pjege (13, 38-40). Svećenik je bio zadužen za dijagnosticiranje bolesti i donošenje odluka o izolaciji.³⁴ Ako je dijagnosticirana bolest gube, oboljeli je trebao biti u osami deset dana, a nakon toga je opet uslijedio pregled svećenika. Ako nije bilo simptoma gube, opetovano je uslijedila sedmodnevna osama, a nakon četrnaest dana postavlja se dijagnoza gube ili lišaja. Odjeća oboljelog od gube bacala u vatru, dok se od oboljelog od lišaja prala. Gubavci su hodali rasparane odjeće te gologlavi, kosa im je bila raščupana, pokrivali su gornju usnu te povicima: *Nečist! Nečist!* upozoravali druge na svoju nazočnost. Oboljeli su živjeli izvan tabora, ali su mogli živjeti u skupinama kako bi si međusobno pomagali.³⁵

S druge strane, imamo bolesti koje starozavjetni čovjek nije znao točno definirati. Primjerice, bolest očiju je bila česta pojava, no tadašnji čovjek je smatrao da je, osim starosti, posljedica te pojave bila nečistoća, prašina, jako sunce ili spolne bolesti (Sir 43, 4). Ako je čovjek počinio neko veći grijeh poput preljuba, bio je kažnjen tako teškom kaznom (Ez 6,9). Jahve je mogao vratiti vid slijepima, a oholima je mogao poniziti oči (Ps 18, 28). Pomoć za izlječenje je trebala biti izmoljena (Tob 12, 15).³⁶

U *Starom zavjetu* gluhoća i nijemost se shvaćaju u prenesenom značenju. Ako se netko ne obazire na Božju riječ ili se ne pouzda u Boga biva kažnjen tako što mu Jahve zalijepi jezik za nepce (Ps 38, 14-15). *Sveto pismo* nam govori o Mojsiju koji je imao problema s govorom, no nije poznato je li to zbog nekog organskog poremećaja ili se nije znao razgovarati jezikom koji se tada koristio (Izl 4, 10). Mnogi autori Mojsijev problem s govorom pripisuju mucanju³⁷

³⁴ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 55.

³⁵ Usp. *Isto*, str. 55.-56.

³⁶ Usp. *Isto*, str. 57.-58.

³⁷ Usp. *Isto*, str. 60.

Osim ovih gore navedenih bolesti, autorica, Slavica Dodig donosi još neke, a to su produljeno krvarenje u žena (Lev 15,25), tuberkuloza i sušica (Pnz 28,22), bolesti crijeva i kostiju, iznemoglost (26,15), nemoć, sunčanica, krnjav zub (Izr 25,19), vodena bolest (Lk 14,2), padavica (Mt 17, 14-29), bračna neplodnost (Lk 1,7-25), itd. Sve ove bolesti koje smo naveli je često pratio i bol koji je opisan kao nepodnošljiv (2 Mak 9,21), onaj koji se može pogoršati, biti dugotrajan (Pnz 28,59), poguban, smrtonosan (Iz 38,1), itd.³⁸

Žene koje su u *Starom zavjetu* bolovale od produljenog krvarenja smatrale su se nečistima i manje vrijednima, a ako neki bračni par nije mogao imati potomstvo odgovornom se smatralo ženu. Ponižavajuća je bila činjenica da je muškarac nakon deset godina neplodnog braka mogao uzeti drugu ženu koja bi mu rodila potomstvo.³⁹

U *Novom zavjetu* se spominje manje bolesti, nego u *Starom zavjetu*. Bolesti poput gube su se i u *Novom zavjetu* liječile prema propisima iz *Levitskog zakonika*, no, razliku u pristupu oboljelima radi Isus Krist koji je bio posebice blag prema nezdravima. Svakog oboljelog koji je od njega zatražio ozdravljenje je ozdravio, no nakon tog čina je zahtijevao da oboljeli ode kod svećenika i prinese dar prema propisima.⁴⁰

Novi zavjet, od svih bolesti koje se spominju, naglasak stavlja na slijepe (Mt 9, 27-30; Mk 10, 46-52; Lk 7, 21-22; Iv 9, 1-3), hrome (Mt 11,5; Lk 7, 21-22; Iv 5,3; Dj 3, 2-8) i uzete (Mt 8, 5-9; Mk 2, 1-12; Lk 5,18; Iv 5, 3-12).

Isus Krist je upravo nad oboljelima od ovih bolesti činio čudesa i ozdravljivao ih. U *Novom zavjetu* poznajemo drugačiji oblik ozdravljenja. Isus Krist postaje liječnik koji ozdravlja riječju, riječju i polaganjem ruku, doticanjem osobe, uranjanjem u vodu, zapovijedima, prijetnjama nečistom duhu, neobičnim činima poput pljuvanja te riječima bez prisutnosti bolesnika,⁴¹ a vjera u Kristovu svemoć je bila ta koja ih je liječila. To se očituje u Kristovim riječima koje je često izgovarao: „*Idi, vjera te tvoja spasila!*“ (Mk 10, 52).

³⁸ Usp. *Isto*, str. 52.-53.

³⁹ Usp. *Isto*, str. 61.-64.

⁴⁰ Usp. *Isto*, str. 85.

⁴¹ Usp. *Isto*, str. 98.-99.

1.2.2. Psihičke bolesti

Duševne bolesti u Bibliji su opisane kao teške, ako ne teže i od fizičkih bolova.

U neizlječive bolesti čovjekove duše ubrajale su se pohlepa, lakomost i oholost i one su donosile čovjeku veliku patnju i tjeskobu.⁴²

Umobolnim čovjekom smatralo se pijanog i ludog čovjeka. Lud čovjek nema razbora, bunca, bubnja po vratima, slina mu curi niz bradu (1 Sam 21, 14-15). Ludost je opisana kao ona koja pomračuje um te je čovjek zbog toga lošeg raspoloženja, prezire majku, beznadan je, ne prihvaća Boga te ga pogrđuje.⁴³

Pijan čovjek je opisan kao onaj koji posrće, tetura i povraća jer je pod utjecajem pića koje ga omami (Iz 28, 7-8). Pijanstvo je u *Starom zavjetu* osuđivano jer može dovesti do loših posljedica, a kada se pijan čovjek otriježni, ne sjeća se ničega što se dogodilo dok je bio u pijanom stanju. Poznato je kako su pod utjecajem alkohola češće bili bogati jer je siromašnima alkoholno piće bilo nedostižno. No, u *Mudrim izrekama* se preporučuje da se opojna pića trebaju davati siromašnima kako bi zaboravili na životne probleme.⁴⁴

U *Novom zavjetu* je također bilo govora o konzumiranju alkoholnih pića, točnije vina. No, Isus nije često govorio o pijanstvu jer si je vino, kao i u *Starom zavjetu*, mogao priuštiti elitni sloj društva. Bilo je poznato da se u *Novom zavjetu* uzdržavalo od alkoholnih pića. Tako i sv. Pavao u *Poslanici Rimljanima* poziva na uzdržavanje od vina ako bi pijenje vina sablažnjavalo nekoga u zajednici.⁴⁵

Danas psihičkim (mentalnim, duševnim) bolestima smatramo poremećajima psihičkog života koji se kvalitativno ili intenzitetom ispoljavanja odvajaju od tzv. normale. Gotovo kod svih pojedinačnih psihičkih pojava postoji paleta koja prema intenzitetu izražavanja i ispoljavanja ide od normalnih preko graničnih do psihopatoloških dimenzija.⁴⁶

U današnjoj medicini postoji jasna klasifikacija mentalnih bolesti i poremećaja. Tako, dakle, „postoje psihički poremećaji uzrokovani organskim čimbenicima koji izravno ili neizravno oštećuju funkciju središnjeg živčanog sustava. Ovu skupinu dijelimo

⁴² Usp. *Isto*, str. 71.

⁴³ Usp. *Isto*, str. 72.

⁴⁴ Usp. *Isto*, str. 74.

⁴⁵ Usp. *Isto*, str. 96.

⁴⁶ Usp. Ivo PADOVAN (ur.), *Medicinski leksikon*, Zagreb, 1993., str. 200.

u dvije kategorije, jedna obuhvaća organske i simptomatske duševne poremećaje, u što ubrajamo demencije različita podrijetla, delirije koji nisu uzrokovani narkoticima i alkoholom te psihičke poremećaje koji su posljedica bolesti ili ozljede središnjeg živčanog sustava. Druga skupina su mentalni poremećaji uzrokovani psihoaktivnim tvarima poput različitih droga, što može potaknuti razvitak i/ili napredak raznih oblika bolesti te negativno utjecati i na tjelesne, kognitivne i emocionalne aspekte zdravlja oboljele osobe. U treću skupinu mentalnih bolesti i poremećaja ubrajaju se shizofrenija te shizotipni i sumanutni poremećaji od kojih je shizofrenija najteža i najčešća pojava.⁴⁷

1.2.3. Opsjednuća

U *Starom zavjetu* se, za razliku od *Novog zavjeta*, gotovo i ne govori o zlim dusima i opsjednuću. Najpoznatiji spomen Sotone je u *Knjizi o Jobu* te u *Zahariji* gdje se koriste izrazi „tužitelj“ i „Sotona“. Još jedno od rijetkih spominjanja zlog duha u *Starom zavjetu* jest kada je David pozvan na Šaulov dvor da svira harfu dok je Šaula salijetao zao duh (1 Sam 16, 14-16). U 1 Ljet 21, 1 „sotona“ potiče Davida da napravi popis puka.⁴⁸

Novi zavjet radi odmak od *Starog zavjeta*. Podrazumijeva se da zli dusi postoje i čitamo mnoga izvješća kako štete ljudima i njima vladaju.⁴⁹

U Isusovo vrijeme se sve osobe koje su se čudno ponašale smatralo opsjednutima. Upravo zbog neznanja nisu mogli protumačiti ponašanje duševnih bolesnika te su sve smetnje smatrali djelovanjem zlog duha, zloduha. Opsjednutima se smatralo nijeme (Mt 9, 32; Mk 9,16), slijepe (Mt 12, 22), padavičare (Mt 17, 1; Mk 9,17; Lk 9, 39), ili lude (Mt 8, 21; Mk 5, 2-5; Lk 8, 27-29). Ljudi opsjednuti zlim duhovima bili su neukrotivi, samo-ozljeđivali su se, pjenili se, škripali zubima, kočili se, valjali, itd.⁵⁰

Isus je istjerivao zle duhove, imenuje ih i tako ih izgoni. Imenuje nečistog duha, zatim nijemoga i gluhoga duha te zloga duha.⁵¹ U *Svetom pismu* nailazimo na uopćene opise o tome kako Isus izgoni zle duhove iz mnoštva ljudi, kao npr. u *Evandjelju po Mateju* u četvrtom poglavlju.

⁴⁷ Ivana FABIJANIĆ, *Reprezentacija psihičkih poremećaja i bolesti u medijima te analiza društvene percepcije duševno oboljelih osoba*, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2019., str. 7.

⁴⁸ Usp. Francis MACNUTT, *Oslobođenje od zlih duhova*, Zagreb, 2005., str. 35.-36.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 37.

⁵⁰ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 95.

⁵¹ Usp. Tomislav IVANČIĆ, *Kršćanska vjera spašava i liječi*, Zagreb, 2015., str. 19.

No, kako ima govora o grupnim izgonima zlođuha, *Sveto pismo* svjedoči i o izgonima zlih duhova iz pojedinaca:

1. Čovjek u sinagogi kojega muči nečisti duh (Mk 1, 21-28; Lk 4, 31-37)
2. Slijepi i nijemi opsjednuti (Mt 12, 22-29; Mk 3, 22-27; Lk 11, 14-22)
3. Opsjednuti iz Gerase (Mt 8, 28-34; Mk 5, 1-20; Lk 8, 26-39)
4. Kći Sirofeničanke (Mt 15, 21-28; Mk 7, 24-30)
5. Dječak padavičar (Mt 17, 14-21; Mk 9, 14-29; Lk 9, 37-43)
6. Žena opsjednuta zlim duhom koji je začetnik bolesti (Lk 13, 10-17)
7. Nijemi opsjednuti (Mt 9, 32-34).⁵²

I danas, kao i u *Svetom pismu*, imamo mnogo opsjednutih, a to nam mogu potvrditi mnoga svjedočanstva osoba koje su bile opsjednute. Pri vršenju egzorcizma nad opsjednutim se moli kako bi zli duh napustio tijelo opsjednutoga. Francis MacNutt u svom priručniku jasno kaže kako se tu ne radi o molitvi ozdravljenja, nego o molitvi oslobođenja ili bolje rečeno, zapovijedi. Razlika između molitve ozdravljenja i molitve oslobođenja jest ta što je molitva ozdravljenja upućena Bogu, dok se molitva oslobođenja upućuje zlom duhu koji je u čovjeku i zapovijeda mu se da izađe.⁵³

Rimski obrednik donosi obred koji se mora upotrebljavati kod vršenja egzorcizma nad opsjednutim. Osim svećenika, u molitvi mogu pomoći i drugi, prvenstveno rođaci i prijatelji. Egzorcizam se obavlja u crkvi ili, ako je moguće, u oratoriju. Obred započinje škropljenjem blagoslovljenom vodom, nakon toga slijede litanije svih svetih te jedan ili više psalama. Nakon psalama slijedi evanđelje kao znak prisutnosti Krista koji po vlastitoj riječi u Crkvi liječi bolesti ljudi. Sljedeći čin je polaganje ruku nad mučenim čime se zaziva sila Duha Svetoga da đavao iziđe iz njega. Nakon zaziva Duha Svetoga kazuje se Apostolski simbol ili obnova krsnih obećanja s odreknućem od Sotone. Egzorcist zatim mučenom pokazuje Gospodinov križ i nad njim čini znak križa čime se naznačuje Kristova moć nad đavlom. Naposljetku se govori deprekativni obrazac, kojim se moli Bog, kao i imperativni obrazac, kojim se, u ime Kristovo, izravno zaklinje đavao da odstupi od mučenog. Sve ovo navedeno se može ponavljati ili u istome slavlju, ili u

⁵² Usp. Francis MACNUTT, *Oslobođenje od zlih duhova...*, str. 37.

⁵³ Usp. *Isto*, 161.

drugome, dok mučeni ne bude potpuno oslobođen. Obred se zaključuje hvalospjevom davanja hvale, molitvom i blagoslovom.⁵⁴

U prvoj smo cjelini razmatrali neke od najzastupljenijih bolesti u Bibliji. I danas su čovjeku poznate neke od ovih bolesti koje spominje *Sveto pismo*. No, od tog vremena do danas je medicina poprilično napredovala. Za mnoge bolesti postoji lijek ili metode kojima se bol i patnja pri liječenju ublažavaju.

No, koliko god medicina napredovala, čovjeku je i danas vrlo bitna vjera u Isusa Krista koji mu je uzor kako se nositi s patnjom i boli, jer je i sam trpio na Križu.

Upravo u sljedećoj ćemo cjelini nastojati prikazati na koji način je Isus pristupao bolesnicima i kako ih je liječio te koju ulogu u životu bolesnika imaju liječnici kojima je na poseban način povjerena briga za očuvanje ljudskoga života.

⁵⁴ RIMSKI OBREDNIK, *Egzorcizam i druge prošnje*, Zagreb, 2010., str. 17.-18.

2. ISUSOV PRISTUP PREMA BOLESNICIMA

„Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza. On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje!“ (Lk 4, 18-19)

Poznato nam je da je Isus ozdravio mnoge bolesnike i da su ta ozdravljenja uvijek bila cjelovita. Dakle, Isus ne ozdravlja čovjeka od neke određene bolesti, nego ga dovodi do potpunog zdravlja, što uključuje i njegovu duhovnu i moralnu stranu.

Sljedeći naslovi će nam zorno posvjedočiti Kristovu ulogu u životima današnjih liječnika, ljekarnika i ostalih zdravstvenih djelatnika, što ćemo potkrijepiti i enciklikom Ivana Pavla II. *Evangelium vitae – Evandjelje života*.

2.1. Isusova senzibilizacija za oboljele

Za zemaljskog života Krist je osobitu pažnju posvetio bolesnicima.⁵⁵ Isus se uvijek smilovao nad bijedom nevoljnika, grešnika koji su priznavali svoju grešnost i patnika kojima on spremno pritječe u pomoć. On suosjeća s patnicima i sudjeluje u njihovoj patnji, ali im pomaže izaći iz te patnje.⁵⁶

Isus ne liječi kako bi privukao pozornost niti pokazao svoje moći. Ozdravljenja koja čini su znak novog vremena, odnosno Božjeg kraljevstva, koje uključuje obnovljeni život u tijelu i duhu. To, dakle, označava ne samo fizičko zdravlje, nego i pobjedu zla i grijeha te obnovu zajedništva s Bogom. Isusova ozdravljenja su vidljivi znakovi koji donose obnovu i promjenu čovjekova odnosa s Bogom te upućuju na konačnu Božju pobjedu nad smrću, na otkupljenje i promjenu čovjeka te njegovo dovršenje.⁵⁷

Ozdravljenja koja je činio Isus Krist, bila su znak da je „*Bog pohodio svoj narod*“ (Lk 7, 16) i da je Kraljevstvo Božje u osobi Krista nadohvat ruke. Tjelesna ozdravljenja su ponekad bila povezana s opraštanjem grijeha (usp. Mk 2, 3-12; Mt 9, 2-8), iz čega uočavamo jedinstvenost duhovnog i tjelesnog života u čovjeku. Kristovi zahvati na duši i tijelu pokazuju srodnost između duhovne i tjelesne bolesti.⁵⁸

⁵⁵ Anton TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, Zagreb, 2021., str. 112.

⁵⁶ Usp. Stipo KLJAJIĆ, *Utjeha mesinajske nade*, Zagreb-Jajce, 2019., str. 128.-129.

⁵⁷ Usp. Valerija Nedjeljka KOVAČ, *Zdravlje i bolest u Bibliji i kroz povijest kršćanstva...*, str. 51.

⁵⁸ Usp. Anton TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje...*, str. 113.

Veći dio života Krist provodi upravo s bolesnicima poput liječnika. Možemo reći da je i njegov život podijeljen između dva bitna zanimanja: razgovor s ljudima u najrazličitijim oblicima te život s bolesnicima. Krist se miješao s bolesnima da bi ih ozdravljao, ali i da bude zahvaćen milošću te uzme na sebe zlo koje je došao otjerati. Tako je Kristova moć ozdravljivanja nerazdvojiva od njegove samilosti. On je na sebe uzeo zlo od kojeg nas je oslobodio i prošao je životom u najboljim područjima našega čovječanstva.⁵⁹

Da bi bolesnicima iskazao samilosnu ljubav koja nikako ne ucjenjuje, nego iskreno pomaže, Isus je liječio i subotom. Time je na sebe navukao opasnu mržnju farizeja, ali nije odustajao tvrdeći da je važnija pomoć patnicima nego održavanje religijskog počinka: „*Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote.*“ (Mk 2, 27).

Ozdravljajući bolesne Isus pobjeđuje sotonu, a time i sve zlo.⁶⁰ Isus je ovlastio i svoje najbliže suradnike, odnosno dvanaesticu apostola da liječe od nečistih duhova, da liječe svaku bolest i nemoć. Isus je izabrao još i sedamdeset dvojicu učenika, poslao ih po dva pred sobom u svaki grad i mjesto kamo je kanio doći, da liječe bolesnike i da im naviještaju Kraljevstvo Božje (Lk 10, 1.9). Isus je to učinio kako bi se njegova misija i nakon zemaljskog života nastavila.⁶¹

Upravo u Markovu evanđelju čitamo: „*Idite po svem svijetu i propovijedajte evanđelje... a ova će čudesna pratiti one koji povjeruju... na bolesnike će ruke polagati i oni će ozdravljati*“ (Mk 16, 15-18). Isus je htio obvezati svoje učenike da nastave njegovo djelovanje, što podrazumijeva i brigu za bolesne. Briga za bolesnike proizlazi iz Kristove brige za bolesnike i sve trpeće. Ozdravljenje bolesnika predokus je Kristovog spasenja i eshatološke radosti u kraljevstvu Očevu.⁶²

⁵⁹ Usp. Josip ĐURIN, Isus, bolest i smrt, u: *Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije*, (3-4) 2008., str. 79.

⁶⁰ Usp. Mato ZOVKIĆ, Isus patnik i čovjekova patnja u Novom zavjetu, u: Stjepan Kušar (ur.), *Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj*, Zagreb, str. 51.-52.

⁶¹ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 98.-100.

⁶² Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 40.

2.2. Isusov holistički pristup liječenju

Liječenje bolesnika je, u kršćanstvu, sastavni dio naviještanja evanđelja i misionarskog poslanja. Skrb bolesnih spada u samu srž evanđelja (Lk 9,16; 10,19; Mt 10,58; 67,13). Petina sadržaja evanđelja odnosi se na pripovijesti o ozdravljenjima koje je Isus činio. Odnosno, od 3.779 redaka Evanđelja, njih 727 odnosi se na ozdravljenje od bolesti. Isus izričito veli: „*Na svome putu navješćujte: Blizu je Kraljevstvo nebesko! Liječite bolesnike, uskrisujte mrtvace, čistite gubavce, izgonite zle duhove!*“ (Mt 10,7-8).⁶³

U evanđeljima se izraz „liječnik“ pojavljuje vrlo rijetko, a kada se odnosi na Isusa, upotrebljava se kao metafora.⁶⁴ Naziv „liječnik“ koji se pripisuje Kristu pojavljuje se nakon nastanka evanđelja, u kojima se Isus nikada ne smatra i ne označava kao liječnik, a njegova izlječenja nisu sama sebi svrha, već se uklapaju u njegovo poslanje.

Ozdravljena koja je Isus činio podređena su opraštanju grijeha, odnosnu spasenju. Upravo oznaka Krista kao liječnika često je povezana s oznakom spasitelja. Ako na taj način gledamo ovaj odnos, shvaćamo da između otpuštanja grijeha i ozdravljenja nema oštre granice.⁶⁵ Isus je bio liječnik duše i tijela i to se očituje u njegovu iskazivanju pažnje i ljubavi prema životu, napose onih marginaliziranih.⁶⁶

Papa Benedikt XVI. je u nagovoru uz molitvu *Andeo Gospodnji*, 8. veljače 2009. rekao: „Isus ne ostavlja prostora sumnji: Bog – kojega nam je on sam objavio – je Bog života, koji nas oslobađa od svakoga zla. Znakovi te njegove snage ljubavi su ozdravljenja koja čini: pokazuje tako da je Božje kraljevstvo blizu vraćajući muškarcima i ženama njihov puni integritet duha i tijela. Kada kažem da su ta ozdravljenja znaci, time mislim da ona vode prema Kristovoj poruci, da nas vode prema Bogu i daju nam shvatiti da je prava i najdublja čovjekova bolest odsutnost Boga, izvora istine i ljubavi.“⁶⁷

⁶³ Usp. Suzana VULETIĆ, *Medicus Christianus – Alter Christus*, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske Biskupije*, CXLV (2017.) 2., str. 7

⁶⁴ Usp. Ermanno PAVESI, *Bioetika umijeća ozdravljenja*, Zagreb, 2014., str. 47.-48.

⁶⁵ Usp. *Isto*, str. 48.

⁶⁶ Usp. Valentin POZAIĆ, *Čuvari života. Radosti i tjeskobe djelatnika u zdravstvu*, Zagreb, 1998., str. 231.

⁶⁷ Papin nagovor uz molitvu https://www.vatican.va/content/benedictxvi/hr/angelus/2009/documents/hf_ben-xvi_ang_20090208.html (pristupljeno 3.9.2022.)

Isus je primao bolesne, slušao ih, darovao im svoje vrijeme i samoga sebe. On u bolesnoj osobi vidi cjelovitu osobu i naglašava kako ono što vrijedi jest osoba, iako bolesna, ali osoba istog dostojanstva i vrijednosti kao i zdrava. Isus je želio da ljudima bude dobro, da imaju ostvaren i ispunjen život i da se ozdravljenjem vrate Bogu i ljudima. Krist je činio ozdravljenja koja se s pravom nazivaju iscjeljenja jer je čovjeku vratio puninu, ne samo zdravlja tijela nego duše i duha. Isus ozdravlja čovjeka, vraća ga u život te ozdravljeni zadobiva tjelesno i duševno zdravlje.⁶⁸

Kršćani su uvijek vjerno svjedočili služenje marginaliziranim, napuštenim, društveno odbačenim, pa tako i bolesnim upravo po uzoru Krista, apostola i svetaca. U tom duhu, asistencija bolesnicima postaje karitativna djelatnost prvih crkvenih zajednica, a medicina poprima privilegiranu ulogu kojom se izražavala humana naklonost bolesnim.⁶⁹

U *Jakovljevoj poslanici* imamo iznimno vrijedno svjedočanstvo o skrbi za bolesne. „*Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga ulje u ime Gospodnje pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se*“ (Jak 5, 14-15). Dakle, starješine su imale važnu ulogu u životu vjernika, a danasve u životu bolesnih. Zajedno su molili nad bolesnom osobom mažući je uljem. Molitva zajednice bolesnika treba spasiti i podići, uliti mu snage. Cilj molitve je ozdravljenje od iscrpljujuće bolesti. Onaj koji podiže i spašava je Gospodin. Bolesnik doživljava njegovu spasenjsku i podižuću blizinu preko onih koji su došli k njemu.⁷⁰

Zdravstveni djelatnici često ulaze u najintimniju sferu čovjeka, a kako bi bili što kvalitetniji u ophođenju prema bolesnicima, potreban im je snažan ljudski i kršćanski senzibilitet. Kada nekog pogodi određena bolest, potrebno je od svih ljudi, a osobito od kršćanskih zajednica da pruže što aktivniju i kvalitetniju potporu oboljelima.⁷¹

Današnji liječnici su nadahnuti dvjema vrlo važnim rečenicama iz evanđelja koje govore od odnosu prema Bogu i prema bližnjemu, mi ih nazivamo *Zapovijedi ljubavi*.

⁶⁸ Stipo KLJAJIĆ, Više od ozdravljenja. Novozavjetna promjena paradigme uzročno-posljedičnog odnosa grijeha i bolesti, u: *Bogoslovska smotra*, 9 (2021.) 3., str. 543.-546.

⁶⁹ Usp. Suzana VULETIĆ, *Medicus Christianus – Alter Christus...*, str. 7.

⁷⁰ Usp. Anton TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje...*, str. 116.-117.

⁷¹ Usp. Stipe NIMAC, *Pastoral bolesnika u Hrvatskoj*, u: Nediljko Ante Ančić i Nikola Bižaca (ur.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006., str. 196.

Druga je zapovijed koja se tiče odnosa prema drugomu, a glasi: „*Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!*“ (Mk 12, 31) i upravo ta zapovijed bitno određuje odnos liječnika prema bolesniku i na tom temelju se nadograđuje taj složeni odnos.⁷²

Na temelju odnosa liječnika prema bolesniku i papa Ivan Pavao II. progovara o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života u svojoj enciklici *Evangelium vitae*. Upravo zbog svoje sadržajnosti ova enciklika je zadobila veliku pažnju i snažno je odjeknula u svijetu. Mi ćemo u idućem naslovu izložiti što Ivan Pavao II. progovara o liječničkom pozivu.

2.3. Liječnički poziv prema enciklici *Evangelium Vitae – Medicus Christianus alter Christus*

Papa Ivan Pavao II. jasno nam kazuje, u enciklici *Evangelium Vitae* u br. 2., kako je čovjek pozvan na puninu života koja nadilazi dimenzije njegova ljudskog postojanja jer se sastoji u sudjelovanju u samom Božjem životu, ali i kako taj poziv ukazuje na veličinu i dragocjenost ljudskog života u njegovoj vremenskoj fazi.

Posebna briga o ljudskim životima povjerena je upravo liječnicima.

Kršćanskim liječnicima briga o bolesnima ne smije biti posao. Njihova profesija se smatra pozivom. Svaki zdravstveni djelatnik koji svoju službu shvaća na ovakav način postupa kao božanski misionar koji ju obavlja s ljubavlju, odanošću i predanošću koja ima svećeničku vrijednost. Samim time je medicinsko-zdravstvena djelatnost ministerijalna služba vidljive i djelotvorne Božje ljubavi prema patniku.⁷³

Poseban naglasak u enciklici Papa stavlja na liječnike, ljekarnike, bolničare i općenito sve službenike koji su zaposleni u zdravstvenom sektoru, napose u brojevima 58, 59 i 89. Ivan Pavao II. u enciklici jasno naznačuje kako uloga zdravstvenih ustanova nije samo da budu strukture u kojima se brine o bolesnicima i umirućima, već trebaju biti sredine u kojima se prepoznaju i tumače patnja, bol i smrt u svom specifično kršćanskom značenju.⁷⁴

⁷² Usp. Nenad VUKOJEVIĆ, *Odgovornost liječničkog poziva*, u: *Ecce homo! Medicinski i teološki pristupi*, Ante Mateljan (ur.), Split, 2018., str. 114.

⁷³ Usp. Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine...*, str. 217.

⁷⁴ IVAN PAVAO II., *Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, Evangelium vitae – Evandjelje života*, (25. ožujka, 1995., Rim), Zagreb, 1997., br. 88. (Ubuduće citirana kraticom EV)

Tako sveti papa Ivan Pavao II. jasno kaže:

„Osobita je odgovornost povjerena zdravstvenim djelatnicima: liječnicima, ljekarnicima, bolničarima, kapelanima, redovnicama, ravnateljima i dragovoljcima. Njihovo zanimanje zahtjeva da budu čuvari i službenici ljudskog života. U današnjem kulturnom i društvenom kontekstu, u kojem znanost i medicinska vještina dolaze u iskušenje da zanemare svoju izvornu etičku dimenziju, one mogu ponekad biti snažno iskušavanje da se pretvore u začetnike manipulacije životom ili čak izvršiteljem smrti. Pred takvom napašću njihova je odgovornost danas porasla i nalazi svoje najdublje nadahnuće i svoju najsnažniju potporu u nutarnjoj i nezamjenjivoj etičkoj dimenziji zdravstvenog zanimanja, kako je već priznavala stara i uvijek aktualna Hipokratova zakletva, prema kojoj se od svakog liječnika zahtjeva zalaganje za apsolutno poštivanje ljudskog života i njegove svetosti.“⁷⁵

Blagopokojni papa želi naglasiti kako zdravstveni djelatnici moraju biti nositelji očuvanja života svakog čovjeka, a ne djelovati kao da imaju apsolutnu vlast nad životom. Liječnik je više od svih pozvan služiti životu jer je to osnovna vrednota i načelo liječničke etike.⁷⁶ Medicina koja je po svom zvanju predodređena za očuvanje života, u današnjem svijetu, postaje kontradiktorna samoj sebi. U nekim sektorima se sve više zalaže da se ostvare čini protiv života.⁷⁷ Svaki zdravstveni djelatnik treba se čuvati pošasti udovoljavanja pacijentu i omogućiti mu smrt jer se to nikada ne može smatrati medicinskom skrbi. To je ništa više nego nijekanje zdravstvene struke koja se ocjenjuje kao posvemašnji i čvrsti *da* životu.⁷⁸

No, papa Ivan Pavao II. uočava i pozitivne znakove medicine. Pohvaljuje rad mnogih istraživača i profesionalaca koji ulažu sve napore u pronalazak najdjelotvornijih lijekova i upravo rezultati tih istraživanja, koji su nekoć bili nezamislivi, otvaraju obećavajuće perspektive jer teže ostvarenju *da* životu, idu u prilog patniku i bolesniku (br. 26).

Kršćanski liječnik treba u svom životu težiti tome da svoje poslanje gleda u svjetlu Isusa Krista, liječnika tijela i duše. Evanđelja nam svjedoče o Isusovoj ozdraviteljskoj ulozi u životima vjernika i zato *Christus medicus* postaje uzor svima onima koji se svrstavaju u red služitelja čovjekova tijela i duše, a u tom veliku ulogu imaju liječnici kao iscjelitelji ljudskog tijela, koje je neodvojivo od duše do trenutka prirodne smrti. Prema evanđelju u svakom bolesniku trebamo prepoznati Krista koji trpi (*Christus patiens*), a u

⁷⁵ Usp. *Isto*, br. 89.

⁷⁶ Usp. *Isto*, br. 89.

⁷⁷ Usp. Valentin POZAIĆ, *Čuvari života. Radosti i tjeskobe djelatnika u zdravstvu...*, str. 236.

⁷⁸ Usp. EV, br. 89.

liječniku se treba prepoznati Krista koji služi (*Christus servus*). Upravo Kristova solidarnost s patnicima je put spasenja, a liječnik treba biti najprije sluga onima koji trpe.⁷⁹

Riječi svetog Ivana Pavla II. u enciklici *Evangelium vitae*, nisu namijenjene samo i isključivo liječnicima, ljekarnicima i ostalim zdravstvenim djelatnicima. Djelatnici u medicinskom sektoru su pozvani biti čuvari života i živi nositelji nade u očuvanju ljudskoga života. Ali se i svaki čovjek, po uzoru na Krista, treba zaustaviti pred tuđom patnjom i zauzeti se za drugoga, biti *Christus medicus*.

⁷⁹ Usp. S. VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*..., str. 219.

3. PASTORALNA STRATEGIJA I BOLNIČKO DUŠOBRIŽNIŠTVO

„U svojoj patnji bolesnici nisu sami jer ih čitava Crkva preporučuje bolesnom i trpećem Gospodinu, pozivajući ih da se slobodno sjedinjuju s Kristovom mukom i smrću i tako pridonesu dobru Božjeg naroda.“⁸⁰

Isus je Crkvi povjerio da bude blizu bolesnima te da se brine o njima onako kako se i on brinuo za njih. Brigom o bolesnima Crkva je ostvarila svoj misijski zadatak, da snagom Duha Svetoga, nastavi Gospodinova djela liječenja, tješnja, spašavanja i ispraćaja svojih bolesnih i umirućih članova, utjehom, sakramentima pomirenja i bolesničkog pomazanja kao pastoralnim oblicima pomoći.⁸¹

Najteže trenutke bolesti, umiranja i žalovanja bi trebalo iskoristiti kao mogućnost evangelizacije i potpore. Evangelizacija se može ostvariti redovitim ili povremenim susretima s bolesnima, nemoćnima i svim potrebitima. Cjeloživotnim redovitim pastoralnim djelovanjem vjernike treba odgajati za prihvaćanje onoga što im život nosi, i stvarnostima koje nas neminovno zahvaćaju, a to su slabost, bolest, patnja i umiranje.⁸²

3.1. Utjecaj duhovnosti na tijek liječenja bolesti

Kako bi čovjek što lakše podnio trenutke starosti, bolesti, patnje, a napose umiranja, potreban mu je oslonac. Samim time čovjek teži za nečim većim i snažnijim od njega samoga te stoga često utjehu i snagu za nove životne borbe pronalazi upravo u duhovnosti. U tom smislu, duhovnost u čovjekovu životu ima vrlo važnu ulogu. Kada se bolesnici suočavaju sa životnom krhkošću, patnjom i boli, izražavaju posebnu potrebu za duhovnom skrbi.⁸³

Iz tog razloga, nadalje je potrebno prvenstveno prikazati temeljne odrednice duhovnosti i njeno mjesto u medicini. Duhovnost je, naime, specifična čovjekova dimenzija osobnosti i kao takva je u medicini prepoznata tek u posljednjih dvadesetak

⁸⁰ Ilija ŽIVKOVIĆ, Suzana VULETIĆ, *Posljednji trenutci prije vječnosti...*, str. 406.

⁸¹ Usp. Suzana VULETIĆ, Bolničko dušobrižništvo na području Đakovačko-osječke nadbiskupije, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXLV (2017.) 2., str. 16.

⁸² Usp. *Isto*, str. 18.-19.

⁸³ Usp. Suzana VULETIĆ, Željko RAKOŠEC, Štefica MIKŠIĆ, Brankica JURANIĆ, Duhovna skrb umirućih i ožalošćenih u sklopu palijativne medicine, u: Ivan Markešić (ur.), *Čovjek i smrt*, Zagreb, 2017., str. 337.

godina kao važan čimbenik u samome procesu izlječenja.⁸⁴ No ako napravimo mali odmak od sadašnjosti i vratimo se u doba skolastike, uviđamo kako je i tada hilemorfistički bilo naučavano da je duhovno i tjelesno u čovjeku nedjeljivo te je upravo takvo poimanje prošlosti pridonijelo svojevrsnom povezivanju vjere, zdravlja i liječenja bolesti. S druge strane, sve do posljednjih desetljeća medicina se razvijala gotovo ne pridajući nikakvu važnost duhovnoj i duševnoj, psihičkoj komponenti nastanka i liječenja bolesti tijela, jer se svaka bolest tumačila samo onime što je vidljivo, tj. fizičkim uzrocima i posljedicama. Ipak, kao što smo već i spomenuli, posljednjih se desetljeća pod utjecajem razvoja duhovnosti i raznih oblika religioznosti u medicinske krugove vraća holističko shvaćanje čovjeka, njegova zdravlja i bolesti te povezanosti duha i tijela. U takvom poimanju čovjeka duhovnost ima presudan utjecaj na bolje ishode pri liječenju bolesnika.⁸⁵

Duhovnost je u modernoj medicini zauzela prilično važno mjesto te poznate svjetske akademske institucije poput Sveučilišta „George Washington“ i Harvarda već godinama imaju duhovnost uvrštene u svoje obrazovne programe. Isto tako, sve vodeće međunarodne stručne udruge u svom sastavu imaju posebne radne skupine koje se bave izučavanjem učinka duhovnosti kako na zdravlje, tako i na bolest. Diljem svijeta se uspostavljaju programi po bolničkim odijelima kojima je cilj integrirati duhovne potrebe i potencijale pacijenata s terapijskim procesima.⁸⁶

Znanstveno je dokazano kako je liječenje znatno otežano bez nutarnosti, bez suradnje duha i tijela i religioznog smisla čovjeka. Bioznanstvenici su utvrdili da su duša, svijest i duh zasebne, no još neistražene funkcije mozga, koje s energijom pokreću tjelesno. Isto tako, postoje značajne indicije da pacijenti koji vjeruju da njihovo zdravlje ovisi o Bogu, brže ozdravljaju nego oni koji su ovisni samo o liječnicima i njihovoj svemoći ili nemoći.⁸⁷

Razna istraživanja koja su provedena glede utjecaja vjere i duhovnosti na zdravstveno stanje čovjeka donose zajednički zaključak: „Postoji povezanost između stupnja autentične duhovnosti i poboljšanja simptoma nekih psiholoških bolesnih stanja

⁸⁴ Usp. Ante KOMADINA, Uloga duhovnosti u liječenju bolesnika i djelovanju zdravstvenih djelatnika, u: *Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 4., str. 615.

⁸⁵ Usp. *Isto*, str. 617.

⁸⁶ Usp. Silvija PIŠKORJANAC, Uloga duhovnosti u liječenju maligne bolesti, u: *Plavi fokus*, VI (2010.) 1., str. 42.-43.

⁸⁷ Usp. Anto BATINIĆ, Liječenje molitvom. Medicina ponovno otkriva religiju, u: Marina Jurčić, Mijo Nikić, Herman Vukušić (ur.), *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005., str. 415.

kao i tjelesnih oboljenja. (...) Istraživanja potvrđuju također snižen mortalitet kod ispitanika koji prakticiraju razne vjerske aktivnosti, molitvu, meditaciju, duhovno štivo, itd.“⁸⁸

Duhovnost pri liječenju od raznih bolesti daje mogućnost rasta, razvoja, a samim time i prevladavanja poteškoća što dovodi do jačanja duha, a ponekad je i sredstvo ili put do otpornosti. Nerijetko je percipirana kao blagostanje, izvor snage, otkrivanje svrhe života, a ujedno olakšava mehanizme suočavanja i time pridonosi očuvanju mentalnog zdravlja.⁸⁹ Također, brojne studije su potvrdile važnost pružanja i primanja duhovne skrbi, posebice kod pacijenata koji boluju od kroničnih bolesti ili su u terminalnoj fazi. Istraživanja dokazuju da se duhovna skrb odrazila boljim razumijevanjem samog sebe u bolesti (45-73%), a nadasve boljim prihvaćanjem bolesti (87%), duhovni rituali su poboljšali nutarnje stanje bolesnika (34-66%), omogućen je lakši prijelaz umiranja, a 72% osoba koje su primale duhovnu skrb reklo je da im je duhovnost znatno olakšala nemoćnost, potaknula nutarnji mir i spokoj.⁹⁰

V. Henderson je rekla kako je sastavni dio osnovne zdravstvene njege u svakoj situaciji poštivati bolesnikove duhovne potrebe i udovoljavanje njegovoj religioznoj želji. Isto tako i u medicinskom *Etičkom kodeksu* stoji da zdravstvenu njegu i zaštitu zdravstveni djelatnici trebaju prilagoditi socijalnim, psihološkim, kulturnim i duhovnim potrebama čovjeka. Stoga se treba procijeniti bolesnikove duhovne potrebe, priznati važnost istih, biti tolerantan prema različitosti vjerskih uvjerenja, osigurati ozračje sigurnosti i poštovanja, vrijednosti i povjerenja, osigurati privatnost i tišinu za vrijeme molitve te na zahtjev bolesnika pozvati svećenika ili duhovnog vođu, obavijestiti bolesnika o rasporedu svetih misa, organizirati ispovijed i bolesničko pomazanje, osigurati odgovarajuću prehranu ovisno o vjerskim uvjerenjima.⁹¹

Vrlo važno je poznavati svakog bolesnika te mu pomoći nadići životne nedaće koje su ga snašle i koje ga sputavaju u vršenju svakodnevnih navika. Očigledno je kako duhovnost ima velik utjecaj na psihičko i fizičko zdravlje bolesnih u bilo kojem stadiju

⁸⁸ Usp. Ante KOMADINA, Uloga duhovnosti u liječenju bolesnika i djelovanju zdravstvenih djelatnika, u: *Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 4., *Isto*, str. 619.-620.

⁸⁹ Usp. Anita DUČKIĆ SERTIĆ, Duhovnost (izvor otpornosti) kao podrška mentalnom zdravlju, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 150 (2022.) 4., str. 48.

⁹⁰ Suzana VULETIĆ, Željko RAKOŠEC, Štefica MIKŠIĆ, Brankica JURANIĆ, Duhovna skrb umirućih i ožalošćenih u sklopu palijativne medicine..., str. 338.

⁹¹ Usp. Silvija PIŠKORJANAC, Uloga duhovnosti u liječenju maligne bolesti..., str. 43.-44.

bolesti. Bitno je svakom bolesniku osigurati uvjete kako bi mogao ispunjavati svoje duhovne potrebe, jer se samim time kod bolesnika razvija osjećaj zadovoljstva i samopoštovanja, što dovodi do lakšeg podnošenja bolesti, bržeg oporavka ili mirne smrti.

3.2. Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije

Vidjeli smo koliko je duhovnost u čovjekovu životu bitna, napose u trenucima kada nastupi bolest, patnja, smrt i sl. Upravo uvažavanje čovjekove potrebe za duhovnošću uvelike izražava njegovo dostojanstvo koje mu je neophodno za postojanje. Na tragu onoga što smo rekli u prethodnim poglavljima ovoga rada, a osobito u svjetlu Isusova primjera odnosa prema bolesnicima, katolička tradicija je razvila osobit interes za medicinsku etiku.

Sveto pismo kaže da je čovjek stvoren na sliku Božju. Ova tvrdnja se može interpretirati na različite načine, no njezino je središnje određenje da ljudsko biće, jer je nalik Bogu, posjeduje inherentni i neotuđivi dignitet. No, čovjek, iako je na Božju sliku, nije kreator, nego kreacija i svaki čovjek bio zdrav ili bolestan ima pravo na dio dostojanstva danog od Boga.⁹² Kršćanska antropologija ne shvaća čovjekovo dostojanstvo kao nešto izvanjsko, ovisno o stanju njegova zdravlja, bolesti ili osobne krivnje, nego kao nešto unutarnje, bitno neuvjetovano i neotuđivo. Iz cjelokupnog čovjeka kao osobe, duhovno-tjelesnog bića obdarena razumom i slobodom, a zatim i sposobnošću samoodređenja i samoodgovornosti, izvire ljudsko dostojanstvo. Ljudsko dostojanstvo ima korijenje u samoj naravi čovjeka što se očituje u čovjekovu razumu, volji, savjesti, moralnim zakonima, slobodi, ali isto tako i u njegovoj nadnaravi jer je stvoren na sliku Božju, pozvan na milost, od Krista otkupljen i u Krista ukorijenjen.⁹³

Stoga je za medicinsku etiku od izrazite važnosti, osim poznavanja ljudske antropologije pod medicinskim vidom, poznavanje filozofske i teološke antropologije. Filozofska i teološka antropologija nastoje osvijetliti ontičku strukturu ljudskog bića, njegovu esencijalnost u jedinstvu duše i tijela te ontološke, etičke, političke, religiozne i druge vidove po kojima se čovjek razlikuje od drugih bića na planeti. Nastoje odgovoriti na pitanja tko je čovjek, u čemu je njegovo dostojanstvo, koja je vrijednost njegova života.

⁹² Usp. Niko ZURAK, Ljudsko dostojanstvo i poniženje, u: Niko Zurak (ur.), *Medicinska etika*, Zagreb, 2007., str. 29.

⁹³ Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)...*, str. 64.

Ovaj dijalog između medicine i filozofsko-teološke antropologije tim više je važan jer je čovjek-bolesnik mjesto susreta medicine i religije, imanentnog i transcendentnog.⁹⁴

Prema kršćanskoj antropologiji, čovjeku kao slici i prilici Božjoj, *imago et similitudo Dei*, povjerena je briga prvenstveno za sebe, ali i za sve stvoreno. Bog je čovjeka osposobio za razumno i odgovorno djelovanje. Spoznavanjem samoga sebe, čovjek ulazi u zajedništvo s Bogom i s drugim osobama te se čovjekova bogoličnost očituje u zajedništvu osoba, nalik sjedinjenju božanskih osoba među sobom. Upravo iz ovog razloga se čovjek može ostvariti samo ako je otvoren za odgovoran odnos prema drugima i prema Bogu.⁹⁵ Dužnost svakog čovjeka, a osobito liječnika jest upravo da bude promicatelj i zaštitnik ljudskog života, zdravlja i integriteta osobe.

Medicinska etika u kršćanskoj poruci može pronaći svoj oslonac i pomoći liječnicima da produhove svoje zvanje i humaniziraju svoj odnos prema pacijentu, jer je bogata židovsko-kršćanska antropologija usvojila općeljudsku, Hipokratovu baštinu, oplemenjujući je biblijskom tradicijom i nadopunjujući je teološkom refleksijom. Na taj način medicinska etika, u dijalogu s drugim znanostima, otkriva cjelovitu istinu o čovjeku.⁹⁶ Ako krenemo od Hipokratove prisege (460.-377. pr. Kr.) koja je prihvaćena u Katoličkoj Crkvi, uviđamo kako ona izriče temeljno načelo medicinske etike koje je sadržano u odredbi *Ne škoditi!* (usp. *Ne ubij!*). Ovime potvrđujemo konstataciju da je medicina u povijesti bila usmjerena na služenje ljudskom rodu.⁹⁷ Iz Hipokratove zakletve iščitavamo još i ostale sljedeće najvažnije principe: zaklinjanje da će se pridržavati ove zakletve, obaveze da svoj život podredi u korist bolesniku, odbijanje davanja abortivnih sredstava ženama, obaveza na čist i pobožan život, odbijanje bavljenja onim za što nije osposobljen, ravnopravnost bolesnika bez obzira na spol i klasu, čuvanje kao tajne sve što vidi i dozna pri liječenju bolesnika, prihvaćanje nagrade za uspješno ispunjenje ove zakletve i kazne ako pristupi suprotno.⁹⁸ Iz novijeg vremena imamo ženevsku formulaciju Hipokratove zakletve (1948.) u kojoj se liječnik zaklinje kako će štiti ljudski život od

⁹⁴ Usp. Vladimir DUGALIĆ, Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije, u: Stella Fatović-Ferenčić, Antun Tucak (ur.) *Medicinska etika*, Zagreb, 2011., str. 63.

⁹⁵ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svjetlu Biblije i kršćanske teologije*, Split, 2000., str. 53.

⁹⁶ Usp. Vladimir DUGALIĆ, Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije..., str. 61.

⁹⁷ Usp. *Isto*, str. 63.

⁹⁸ Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*..., str. 204.

samoga začeca te kako ni pod uvjetovanosti života neće pristati da se njegova medicinska znanja iskoriste suprotno zakonima humanosti.⁹⁹

No, kako medicina napreduje, tako je i ljudski život pod većim prijetnjama. 70-ih godina 20. stoljeća se pojavljuje nova znanstvena disciplina – bioetika. Zadaća bioetike je sustavno proučavanje moralnih dimenzija znanosti o životu i zdravstvene njege.¹⁰⁰ Na razvoj i utemeljenje određenih stavova bioetike katoličkog nadahnuća vrlo važnu ulogu je imala Crkva i crkveni dokumenti. Tako se već sredinom 20. st. papa Pio XII. radioporukama obraća liječnicima da brane ljudski život, zatim imamo pastoralnu konstituciju *Gaudium et spes* koja izravno progovara o određenim aspektima ljudskog i društvenog života te potvrđuje prava nerođenih.¹⁰¹ 1968. god. papa Pavao VI. enciklikom *Humanae vitae* progovara o pitanjima bračne etike i odgovornog roditeljstva te prirodnom planiranju obitelji¹⁰², zatim *Izjava o namjernom pobačaju* (1974.) Kongregacije za nauk vjere progovara o problematici i posljedicama abortivnog mentaliteta. Osim ovdje navedenih, postoji još nekolicina dokumenata koji progovaraju o ljudskom životu i očuvanju i brizi za istoga. Mi ćemo istaknuti njih još nekoliko, a to su dokument o spolnosti *Persona humana* (1975.),¹⁰³ *Donum vitae* (1987.),¹⁰⁴ *Evangelium vitae* (1995.),¹⁰⁵ te *Dignitas personae* (2008.) koji progovara o nekim bioetičkim pitanjima.¹⁰⁶

Vidimo, dakle, da je ljudski život oduvijek Crkvi od izrazite važnosti i crkveno učiteljstvo se neprestano trudi učiniti sve kako bi se ljudski život očuvao i kako čovjek ne bi izgubio svoje dostojanstvo. Dostojanstvo ljudske osobe je duboko ukorijenjeno u narav ljudske osobe i samim time je sastavni dio ljudske cjeline te ga ne treba odvajati od toga.¹⁰⁷ Svako odvajanje ljudskog dostojanstva označava obezvrjeđivanje čovjeka i njegova života.

⁹⁹ Usp. Vladimir DUGALIĆ, *Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije...*, str. 65.

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, str. 65.

¹⁰¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu - Gaudium et spes*, (7. prosinca 1965., Rim), u: *Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, Zagreb, 1980., br. 48.-52.

¹⁰² Usp. PAVAO VI., *Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda - Humanae vitae*, Zagreb, 1997.

¹⁰³ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Izjava o nekim pitanjima seksualne etike - Persona humana*, (29. prosinca 1975., Rim), Zagreb, 1976.

¹⁰⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja - Donum vitae*, (22. veljače 1987., Rim), Zagreb, 1987.

¹⁰⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, Evangelium vitae - Evandjelje života*, (25. ožujka, 1995., Rim), Zagreb, 1997.

¹⁰⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Naputak o nekim bioetičkim pitanjima - Dignitas personae*, (8. rujna 2008., Rim), Zagreb, 2009.

¹⁰⁷ Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)...*, str. 65.

3.3. Pastoral zdravstva

„Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas tako i vi ljubite jedne druge. Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge.“

(Iv 13, 34-35)

Crkva je nastavila pastoralno djelovanje po uzoru na Isusa Krista. Briga o napuštenima, siromašnima, odbačenima, starima, bolesnima,... je njena primarna zadaća. I samo izvršavanjem ove zadaće će svijet upoznati da smo Kristovi učenici.

Postavljamo pitanje: kako će Crkva vršiti svoje poslanje u zdravstvu?

Daljnji tekst donosi nam odgovor na postavljeno pitanje. U okviru civilnog zakonodavstva pronalazimo podatak da je u Republici Hrvatskoj od 31. listopada 2005. na snazi *Ugovor o dušobrižništvu u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama, te ustanovama socijalne skrbi*¹⁰⁸ koji je potpisan od strane kardinala Josipa Bozanića i tadašnjeg predsjednika Vlade, Ive Sanadera. Navedeni ugovor je omogućen međunarodnim ugovorom koji je sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske, a koji jamči Katoličkoj Crkvi pravo na dušobrižništvo u svim zdravstvenim ustanovama.¹⁰⁹ Ovim ugovorom je svim vjernicima katolicima omogućeno pravo na dušobrižništvo u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama socijalne skrbi. Dušobrižništvo podrazumijeva liturgijska slavlja i podjeljivanje sakramenata, savjetovanje u pitanjima vjere i morala, posjećivanje bolesnika te suradnju u humanizaciji zdravstvene i socijalne skrbi, čl. 2.¹¹⁰

S druge pak strane, fokusirajući se također na prilike Crkve u Hrvata, vidimo kako brojni teolozi donose svoje prijedloge uređenja pastoralna u ovom području, kako nam je omogućeno potonje navedenim ugovorom. Mi ćemo istaknuti viđenje profesora Z. Pažina koji u svom članku naglašava kako u svakoj bolničkoj ustanovi treba postojati razrađen sistem dušobrižništva jer to značajno utječe na ishode liječenja. Stoga treba postojati stalni dušobrižnik koji će djelovati u bolnici kao da je na vlastitoj župi. Pohodit će bolesnike, razgovarati s njima, organizirati bogoslužje, itd.

¹⁰⁸ Ovim Ugovorom uređuje se način ostvarivanja prava na dušobrižništvo vjernika katolika koji se nalaze u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama, te ustanovama socijalne skrbi., čl. 1.

¹⁰⁹ Usp. Božidar NAĐ, *Misterij patnje. Evangelizacijski izazov bolničkog dušobrižništva*. Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, 2017. str. 15.

¹¹⁰ Papin nagovor uz molitvu, <https://vlada.gov.hr/UserDocImages//2016/Sjednice/Arhiva//9a.pdf> (pristupljeno 31.8.2022.)

Duhovni razgovori s bolesnicima su od velikog značaja, stoga bi dušobrižnik trebao imati sposobnosti voditi takve razgovore te uključivati suradnike u takvu vrstu pastoralna. Potrebna je i koordinacija sa župnicima gdje bi se pismeno obavještavalo župnike za sve pacijente koji budu primljeni u bolnicu iz pojedine župe. Također, osim dušobrižništva za pacijente, trebalo bi organizirati i duhovno-liturgijski sadržaj za medicinsko osoblje.¹¹¹ Osim dušobrižništva u bolnicama treba organizirati i dušobrižništvo u stacionarnim ustanovama. Stacionarne ustanove trebaju se smatrati dijelom župe na čijem se području nalaze. Treba organizirati prijevoz, pratnju i prihvata onih koji žele ići na svetu misu, a upravo na taj način se iskazuje djelotvornost i kršćanska zrelost neke župne zajednice. Isto tako, profesor Z. Pažin navodi i dušobrižništvo bolesnika u župnoj zajednici kao važnu komponentu pastoralna zdravstva, gdje bi se trebalo organizirati prijevoz, pratnju i prihvat bolesnika bilo od strane bližnjih ili nekoga iz župne zajednice.¹¹²

No, osim gore navedenih načina provedbe pastoralna zdravstva, važnu ulogu u dušobrižništvu imaju i hospiciji, koji su upravo i niknuli iz krila Crkve te je stoga ova tema nužna u kontekstu ovoga rada. Što su hospiciji i kako je uređen hospicijski sustav? Hospiciji su ustanove u kojima borave teško bolesne osobe koje su ušle u zadnju životnu dob. To su najčešće bolesnici kojima više ne pomažu terapije te ne preostaje ništa drugo nego da palijativnom skrbi suzbijaju bolove. Stoga hospicij ide za tim da čovjek prihvati vlastite životne granice i da umirući shvati kako smrt pripada životu.¹¹³

Hospicijska skrb je nezamjenjivi dio cjelokupne pastoralne skrbi.¹¹⁴ Palijativna skrb može nadopuniti i poboljšati terapiju koja utječe na bolest, ili pak može postati glavno središte skrbi. Većina pacijenata treba palijativnu skrb u prilično napredovaloj bolesti, no nekima je potrebno pružiti palijativne intervencije kako bi nadvladali krize u ranijim fazama progresivne bolesti. Palijativnu skrb može se organizirati na više razina.¹¹⁵ Može se odvijati kod kuće, u domovima za starije i nemoćne, u domovima umirovljenika,

¹¹¹ Usp. Zvonko PAŽIN, Dušobrižništvo bolesnika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXX (2002.) 3., str. 140.

¹¹² Usp. *Isto*, str. 141.

¹¹³ Usp. Željko ČEKOLJ, Dušobrižništvo osoba u poodmaktoj dobi i uloga hospicija, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXXV (2007.) 1., str. 20.

¹¹⁴ Usp. Nikola VRANJEŠ, Cjeloviti pastoral bolesnika i zdravstvenih djelatnika, u: *Služba Božja*. 53 (2013.) 3-4, str. 360.-361.

¹¹⁵ Usp. Suzana VULETIĆ, Brankica JURANIĆ, Štefica MIKŠIĆ, Željko RAKOŠEC, Palijativna skrb i medicinsko-duhovne potrebe terminalnih bolesnika, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4., str. 885-886.

bolnici, hospiciju. No, najveći dio palijativne skrbi odvija se u kući bolesne osobe, čak i ako bolesnik umre u nekoj od ustanova (bolnica, dom umirovljenika i sl.) obično treba dug period palijativne skrbi koju treba provesti u njegovu domu.¹¹⁶

Mnogi bolesnici mogu izraziti želju da se skrb za njihove posljednje dane života osigura u njihovom vlastitom domu ili na mjestu koje je postalo njihov dom. Funkcije i način djelovanja timova kućne palijativne skrbi slične su timovima u bolnicama. Skrbe o bolesniku i njegovoj obitelji/skrbniku koji žive kod kuće, u domovima ili drugim ustanovama u zajednici na zahtjev služe primarne zdravstvene zaštite. Specijalizirani interdisciplinarni tim palijativne skrbi posjećivat će i savjetovati obitelj/skrbnike o načinu postupanja s bolesnikom. Neki će bolesnici trebati kratkotrajan smještaj u specijaliziranoj bolničkoj jedinici kako bi se mogli suočiti s posebno složenim problemima.¹¹⁷

Kako bi se hospicijska, odnosno palijativna skrb odvila u potpunosti potreban je interdisciplinarni tim. Njega čine liječnik educiran iz područja palijativne medicine, medicinska sestra, fizijatar, socijalni radnik, duhovnik, ljekarnik, psiholog, nutricionist, volonteri. Ovaj tim je prijeko potreban jer je jedan od primarnih ciljeva palijativne skrbi teško bolesnom pacijentu stvoriti osjećaj da nije sam.¹¹⁸

Duhovnik kao član interdisciplinarnog tima ima trostruku ulogu. Prvenstveno je posvećen samom bolesniku, zatim njegovoj obitelji te na kraju pruža pomoć i svojim kolegama s kojima surađuje u tom timu. U prvom odnosu, tj. u odnosu duhovnika prema bolesniku do izražaja dolazi empatija, umijeće slušanja, savjetovanja, povjerenje i diskrecija.¹¹⁹ Duhovnik u ovakvom odnosu treba govoriti pacijentu njemu razumljivim rječnikom i simbolima.¹²⁰ Specifičnost u ovom odnosu jest ta da odnos duhovnika s bolesnikom ne prestaje kada nastupi bolesnikova smrt. Nakon nje duhovnik nastavlja taj odnos molitvom i vjerničkim spomenom na njega. U odnosu prema obitelji duhovnik postaje brižni tješitelj, savjetnik i pouzdani prijatelj. „Zadaća“ duhovnika u ovom odnosu

¹¹⁶ Usp. Morana BRKLJAČIĆ, Aktualno stanje palijativne skrbi u Hrvatskoj, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) ¾., str. 370.

¹¹⁷ Usp. Mirko ŠAMIJA, Morana BRKLJAČIĆ, Borislav BELEV, Palijativna skrb – ustroj, u: *Palijativna medicina*, Morana Brkljačić, Mirko Šamija, Borislav Belev, Marija Strnad, Tomislav Čengić (ur.), Rijeka, 2013., str. 37.

¹¹⁸ Usp. Morana BRKLJAČIĆ, Medicinska etika u palijativnoj skrbi, u: *Obnovljeni život*, 74 (2019.) 4., str. 516.-517.

¹¹⁹ Usp. Josip KRPELJEVIĆ, Uloga duhovnika u timu palijativne skrbi, u: *Medicina familiaris Croatica: Journal of the Croatian Association of Family medicine*, 23 (2015.) 1., str. 53.

¹²⁰ Usp. Vinka BEŠLIĆ, Duhovnost i duhovnik u palijativnoj skrbi, u: *Nova prisutnost*, 15 (2017.) 1., str. 97.

jest održati povezanost između oboljelog i članova obitelji jer napuštenost i osjećaj samoće najviše pogađa oboljele.¹²¹ Duhovnik treba prepoznati kada i kakvu duhovnu pomoć treba neki član obitelji ili neke uže ili šire zajednice.¹²² Kako bi se posao u timu obavljao kvalitetno potrebna je i duhovna pomoć kolegama. Duhovnik tako postaje svakodnevna potpora i poticaj u djelatnosti koja će biti u opasnosti od mogućeg podcjenjivanja te smatranja nekorisnom i štetnom.¹²³

Crkvi je poslanje upravo u takvom ambijentu iskazati blizinu i milosrdnu ljubav svim patnicima. U svakom slučaju, svi bolesnici, a osobito oni u terminalnim fazama bolesti koji zahtijevaju palijativnu i hospicijsku skrb, povlaštena su prilika u kojoj Crkva može i mora vršiti poslanje, kako bi patnicima ublažila boli i tako utažila Kristovu žed. Također, Crkva je pozvana prvenstveno se baviti spasenjem duše pa čak i kada su najteže situacije. Crkva stoga u ovome svijetu mora biti proročki glas i znak Boga živih!

3.4. Uzajamno obogaćenje bioetike, moralne teologije i medicine u zaštiti dostojanstva i nepovredivosti ljudskog života

Bolesnici vaze za kršćanskim zajednicama koji bi pastoralno djelovali unutar bolničkih prostora kako bi iskazali svoju humanu potrebu potpore, duhovnog praćenja i oslonca da prožive određenu tešku životnu situaciju ugroženu bolešću i nemoćnošću. Milosrđe je dobrohotno djelovanje koje preoblikuje medicinsku profesiju u pravi kršćanski poziv, kao što su to primijenili brojni katolički misionari, razne volonterske udruge, bolnički kapelani, te na taj način posvjedočili kako je „svaki kršćanski liječnik, potencijalni svetac”.¹²⁴

Kako smo već vidjeli u prethodnim naslovima, liječnička znanost i vještina su od samih početaka u službi čovjekova zdravlja. Briga oko očuvanja je jedan od važnijih poglavlja svake religije, pa tako i kršćanstva koji potiče njegovo očuvanje i odgovornost za povjereni nam dar. No, osim toga, kršćanstvo je odigralo važnu ulogu u rođenju i razvoju zdravstvene asistencije u krilu Crkve, ali i misijskom poslanju medicinske skrbi, kroz vid pastoralnog apostolata kojem je po samoj naravi, „promicanje i zaštita

¹²¹ Usp. Josip KRPELJEVIĆ, Uloga duhovnika u timu palijativne skrbi..., str. 53-54.

¹²² Usp. Vinka BEŠLIĆ, Duhovnost i duhovnik u palijativnoj skrbi..., str. 98.

¹²³ Usp. *Isto*, str. 98.

¹²⁴ Lorenzo DE CAPRIO, Paola CINQUE, Il Medico Attore e l'Attore Medico, u: *Medicina e Morale*, 2 (2001.), str. 260.

dostojanstva i nepovredivosti ljudske osobe od začeca do naravne smrti“, trajno djelovanje Crkve.¹²⁵ Liječnika profesija tako spada u jednu od uzvišenih i odgovornih ljudskih djelatnosti, te se od zdravstvenih djelatnika očekuje i zahtjeva plemenitost, kao i moralni karakter pri donošenju etičkih postupaka u vršenju svakodnevne službe. Stoga se u tim podudarnim religiozno-medicinskim nastojanjima, krije mogućnost njihovog međusobnog obogaćenja.¹²⁶

Ukoliko zavirimo u prošlost, a ponešto smo već spomenuli u prethodnim poglavljima ovoga rada, neizostavno je naglasiti kako nije bilo spoznaja o biološkim mogućnostima liječenja bolesti te se početak neke bolesti smatrao početkom kraja života, a bolesniku se olakšavalo djelovanjem trava i različitim metodama liječenja. Tako se i bolnica shvaćala kao mjesto umiranja, a ne ozdravljenja.

Stoga je teologija, kao disciplina humanističkog karaktera, bila primorana osmisliti vrijednost trpljenja, prvenstveno bolesti, kako bi od strane čovjeka bila što lakše prihvaćena i kako bi ju čovjek podnio kao sudjelovanje u Kristovim patnjama na križu koje su imale spasonosni učinak. Budući da je čovjek bio nemoćan pred prirodnom snagom bolesti i boli, nije bilo drugog rješenja nego bolesnicima preporučiti radosno i spasonosno prihvaćanje bolesti. Iz tog se razvila teologija prihvaćanja bolesti kao volje Božje i duhovnost predanja u trpljenju, poistovjećujući se s Kristovim trpljenjem.

Medicina i teologija su se uvijek međusobno obogaćivale što se očituje i u kršćanskom utjecaju kroz povijest. Kršćanstvo je odigralo važnu ulogu u skrbi za ljudski život, ali je imalo i utjecaj na oblikovanje posebnog *ethosa*¹²⁷, budući da vjera iziskuje od svojih članova napor da se više i jače zauzmu u izgradnji kulture koje je nadahnuta evanđeoskim naputcima koji predlažu da se ucijepi neosporavajuće vrijednosti sadržane u bogatom nasljeđu katoličanstva.¹²⁸ Tako možemo usporedno pratiti razvoj moralne etike i medicine, odnosno njihov međusobni utjecaj i međuovisnost. Crkva je razvila teološki moral koji je promatrao teme medicinske etike unutar rasprave o kreposti

¹²⁵ Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*..., str. 220.

¹²⁶ Usp. *Isto*, str. 220.

¹²⁷ grč. *ethos* – mjesto stanovanja i boravka. U filozofiji, odnosno etici, *ethos* postaje oznaka ljudskih osobina i vrlina, tj. ljudskog karaktera, ljudsko moralno raspoloženje. Heraklit je spoznao da svaki čovjek ima svoju sudbinu u prirodi svog *etosa*. U novijoj etici riječ *etos* označuje sadržaj cjelokupnog moralnog ocjenjivanja i djelovanja. u: Branimir DONAT (ur.), *Filozofijski rječnik*, Zagreb, 1984., str. 99.

¹²⁸ Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*..., str. 220.

pravednosti te proglašavao svetost i nepovredivost svakog ljudskog života. Do te moralnosti trebao bi držati svaki zdravstveni djelatnik, a napose vjernik. On je u svojoj profesionalnoj aktivnosti vezan, kao i svi drugi, etičkim medicinskim normama, samo što ih on još dodatno intenzivira moralnim zahtjevima. Čovjek treba identificirati vrijednosti i pronaći pravu mjeru svog djelovanja, poznavati norme i zakonitosti te ih primjenjivati u svakodnevnom radu, orijentirajući se prema etičkim izborima. Zdravstveni djelatnici ne smiju shvaćati to kao kodeks uvjetovanog društvenog ponašanja, nego kao vršenje plemenite liječničke dužnosti prema uzvišenim moralnim idealima kroz profesionalne i humane geste. Ukoliko djeluju profesionalno ispravno i moralno dobro, prema liječničkoj dužnosti, ispunjavaju svoje životno zvanje i poslanje te postaju pravi promotori „kulture života“¹²⁹, „čuvari i službenici ljudskog života“¹³⁰. Religiozni motivi daju njihovom djelovanju još dublji smisao. Potreban je interni moralni kodeks, upisan u savjesti. Moralnost koju mi nastojimo propagirati, je moralnost nadahnuta kršćanskim vrijednostima koja razvija medicinsku profesiju, skoro, svećeničkog obilježja, koja bi u svome djelovanju uključivala mnogo više od pukog vršenja dijagnostičko-rehabilitacijske korektnosti.¹³¹

Moral usmjerava medicinske aktivnosti kvalitetnom zbrinjavanju pacijenta; preusmjerava medicinu od redukcionističkog i dualističkog shvaćanje čovjeka prevladavanjem limitiranog biološkog poimanja predlažući poštivanje apsolutne nepovredivosti života, neovisno u kojem stadiju se nalazi i neovisno o predmnijevanoj kvaliteti njegova stanja. Razum prosvijetljen vjerom može otkriti i produbiti antropološka shvaćanja, koja mogu pružiti uzoran bioetički model, nastojeći vidjeti čovjeka kao tjelesno-duhovno-duševno biće sa svojim primljenim dostojanstvom na sliku Boga, svoga Stvoritelja. Još jedan suodnos medicinske znanosti i religioznog utjecaja može se naći u internoj predispoziciji liječnika te u njegovoj usmjerenosti dobrohotnom profesionalnom djelovanju. Sposobnost bez moralnog integriteta nije dostatna, pogotovo kada se ne

¹²⁹ Usp. Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatam)*..., str. 221.

¹³⁰ EV, br. 89.

¹³¹ Na međunarodnom skupu Svjetskog liječničkog udruženja u Ženevi 1948. god., koja je 1968. god. potvrđena u Sydneyju, donesena je Ženevska deklaracija koja je izraz posvećivanja medicine u humanitarne svrhe.

možemo više osloniti ni na koga, tko bi kontrolirao pacijentovu dobrobit, koja na kraju isključivo ovisi o moralnoj predispoziciji liječnika.¹³²

Zaključno, temeljem kršćanske teologije prihvaćanja je Crkva razvila i svoju moralnu teologiju koja stavlja naglasak na brigu za higijenu i zdravlje tijela, svetost i nepovredivost života, osuđuje abortus, čedomorstvo, eutanaziju,... i razvija svoju medicinsku etiku. Isto tako i medicina može obogaćivati teologiju, ako se prožimaju u: poticajima da se proglašavaju, a potom i prihvaćaju morale smjernice koje medicina očekuje od crkvenog učiteljstva; te poticajima da crkva apelira na društvena ozakonjenja istraživanja koje bi išle protivno humanosti medicinske djelatnosti. Osim toga, religiozna uvjerenja omogućuju da se psihološki što lakše podnose teški trenuci bolesti, otkrivaju njen smisao, omogućuju veću molitvenu spremnost sve dok naša bol, ujedinjena s Kristovom, ne postane mogućnost otkrivanja spa senjske snage.¹³³ Iz naše perspektive možemo reći da zajedničku suradnju svih dionika skrbi o ljudima, na dobrobit svih, a osobito najranjivijih moramo shvatiti kao dar i zadatak. Kršćanska vizija i djelatnost zasigurno tomu može puno doprinijeti.

¹³² Suzana VULETIĆ, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine (Scripta ad usum privatum)*..., str. 222.

¹³³ Usp. *Isto*, str. 222.-223.

ZAKLJUČAK

Ljudi su oduvijek bol i patnju shvaćali u negativnom kontekstu. U jednom trenutku povijesti dogodilo se utjelovljenje samoga Boga koji je pokušao promijeniti ovakvo shvaćanje. Možemo reći kako je uspio u tome, jer je svojim životom, odnosno patnjom, smrću i uskrsnućem posvijestio ljudima stvarnost boli i patnje kao nešto što nije toliko negativno, nego je to put koji vodi k Ocu.

No ipak, iako su ljudi svjesni te činjenice da je Krist dao novu dimenziju patnji, svejedno upadaju u duboka teodicejska pitanja poput "Zašto Bog dozvoljava da čovjek pati? Zašto nevini pate? Zašto djeca pate?" i tome slično. Možemo razumjeti ljude koji nisu vjernici, ali za vjernike nema isprike. I sam Krist je došao na svijet da, ni manje ni više, nego pati. Krist je patio za druge. Možda bismo si mi kao vjernici trebali postavljati u glavi takvu sliku gdje ćemo svoju patnju shvaćati kao žrtvu za druge ili pak, put koji vodi k vječnosti.

Nije li, od nas ljudi, onda pomalo sebično kad kažemo "Zašto baš ja patim?". To bi značilo da bi nam bilo draže da netko drugi pati, a da mi uživamo u životu punim plućima. Krist nas upravo na to upozorava, da ne budemo sebični, da prihvatimo svoj križ i budemo ustrajni u nošenju istoga jer nikad ne znamo koga može spasiti naša žrtva.

Osvrćući se na sam rad koji je započeo upravo u ovom ozračju boli i patnje, analizirali smo kako se ona promatrala u biblijskom kontekstu - prvotno u starozavjetnom, a potom u novozavjetnom. Uočavamo napredak u shvaćanju stvarnosti patnje i primicanje kršćanskom shvaćanju, odnosno shvaćanju kojeg je sam Krist donio. Krist je, dakle, prikazan kao prasluka savršenog patnika koji je, kroz patnju, dao svoj život za spasenje drugih.

U kontekstu boli i patnje, odnosno bolesti, potrebno je govoriti i o izlječenju od istih, a kao savršenog izlječitelja, odnosno liječnika, navodimo samog Isusa Krista koji je najčešće bivao upravo među siromašnima, bolesnima,... Tako smo došli do svojevrsnog vrhunca rada gdje opisujemo Isusa kao liječnika, iako se on sam u *Svetom pismu* nikada tako nije nazvao. Usprkos tome, uočavamo kako je Krist savršeni liječnik i uzor svim liječnicima i zdravstvenim djelatnicima danas. Kao savršeni pristup u zdravstvu uzimamo holistički, a to je upravo ono što je Isus savršeno radio.

Nadalje, preko enciklike *Evangelium vitae* u kojoj se govori kakvi zdravstveni djelatnici trebaju biti, dolazimo do završnog dijela rada, a to je pastoral zdravstva i dušobrižništvo. Mnogo toga se promijenilo u pristupu prema bolesnicima od svetopisamskih dana do danas, zdravstvo je napredovalo i mnogo je lakše prepoznati bolest i tako pristupiti liječenju iste. No, ono što nam je ovaj rad želio ukazati jest da nije sve samo u pukom izvršavanju izlječenja, nego se u obzir moraju uzeti i druge stvari, poput čovjekove duhovnosti. Dokazano je upravo to da, ukoliko negujemo čovjekov duh, će se tijelo prije izliječiti. Tako dolazimo do zaključka kako medicina i teološka etika moraju biti usko povezane. Neophodno je čovjeku koji pati i koji vjeruje u Boga, osigurati sve moguće uvjete kako bi njegovao svoj duhovni život i osjećao Kristovu prisutnost u toj patnji, a kao rezultat toga će zasigurno biti efikasnije liječenje i lakše podnošenje bolesti.

Zaključno možemo reći kako bi medicina bez teoloških moralnih načela bila puka znanost koja bi hladno pristupala bolesnicima te s toga uočavamo kako je bitno uzajamno prožimanje medicine sa teološkom etikom i bioetikom kako bi se sačuvao ljudski život i dostojanstvo.

BIBLIOGRAFIJA

Crkveni izvori i dokumenti

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu - Gaudium et spes*, (7. prosinca 1965., Rim), u: *Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, Zagreb, 1980.

IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris - Spasonosno trpljenje*, Apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i svim vjernicima katoličke Crkve o kršćanskom smislu ljudskog trpljenja, (11. veljače 1984., Rim), Zagreb, 1984.

IVAN PAVAO II., *Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, Evangelium vitae – Evandjelje života*, (25. ožujka, 1995., Rim), Zagreb, 1997.

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Izjava o nekim pitanjima seksualne etike – Persona humana*, (29. prosinca 1975., Rim), Zagreb, 1976.

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja – Donum vitae*, (22. veljače 1987., Rim), Zagreb, 1987.

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Naputak o nekim bioetičkim pitanjima - Dignitas personae*, (8. rujna 2008., Rim), Zagreb, 2009.

RIMSKI OBREDNIK, *Egzorcizam i druge prošnje*, Zagreb, 2010.

Djela

BATINIĆ, Anto, Liječenje molitvom. Medicina ponovno otkriva religiju, u: JURČIĆ Marina, NIKIĆ Mijo, VUKUŠIĆ Herman (ur.), *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005.

DODIG, Slavica, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016.

DUGALIĆ, Vladimir, Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije, u: Stella FATOVIĆ-FERENČIĆ, Antun TUCAK (ur.) *Medicinska etika*, Zagreb, 2011.

IVANČIĆ, Tomislav, *Kršćanska vjera spašava i liječi*, Zagreb, 2015.

KLJAJIĆ, Stipo, *Utjeha mesinajske nade*, Zagreb-Jajce, 2019.

- KOVAČ, Valerija Nedjeljka, Zdravlje i bolest u Bibliji i kroz povijest kršćanstva, u: Adolf Polegubić (ur.), *Sakrament bolesničkog pomazanja – Das Sakrament der Krankensalbung. Godišnji pastoralni skup – Pastorale Jahrestagung, Vierzehnheiligen*, Frankfurt am Main, 2018.
- MACNUTT, Francis, *Oslobođenje od zlih duhova*, Zagreb, 2005.
- MATELJAN, Ante, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja*, Split, 2002.
- NIMAC, Stipe, Pastoral bolesnika u Hrvatskoj, u: Nediljko Ante Ančić i Nikola Bižaca (ur.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006.
- PAVESI, Ermanno, *Bioetika umijeća ozdravljenja*, Zagreb, 2014.
- POZAIĆ, Valentin, *Čuvari života. Radosti i tjeskobe djelatnika u zdravstvu*, Zagreb, 1998.
- ŠAMIJA, Mirko, BRKLJAČIĆ, Morana, BELEV, Borislav, Palijativna skrb – ustroj, u: *Palijativna medicina*, Morana Brkljačić, Mirko Šamija, Borislav Belev, Maria Strnad, Tomislav Čengić (ur.), Rijeka, 2013.
- ŠVAJGER, Anton (ur.), *Medicinska etika. Priručno štivo*, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1995.
- TAMARUT, Anton, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, Zagreb, 2021.
- VUGDELIJA, Marijan, *Patnja i bol u svjetlu Biblije i ljudskog iskustva*, Zagreb, 1993.
- VUGDELIJA, Marijan, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svjetlu Biblije i kršćanske teologije*, Split, 2000.
- VUKOJEVIĆ, Nenad, Odgovornost liječničkog poziva, u: *Ecce homo! Medicinski i teološki pristupi*, Ante MATELJAN (ur.), Split, 2018., str. 114.
- VULETIĆ, Suzana, RAKOŠEC Željko, MIKŠIĆ Štefica, JURANIĆ Brankica, Duhovna skrb umirućih i ožalošćenih u sklopu palijativne medicine, u: Ivan MARKEŠIĆ (ur.), *Čovjek i smrt*, Zagreb, 2017.
- ZOVKIĆ, Mato, Isus patnik i čovjekova patnja u Novom zavjetu, u: Stjepan Kušar (ur.), *Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj*, Zagreb, 1997.

ZURAK, Niko, Ljudsko dostojanstvo i poniženje, u: Niko ZURAK (ur.), *Medicinska etika*, Zagreb, 2007.

ŽIVKOVIĆ, Ilija, VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije umirućima i ožalošćenima*, Zagreb, 2016.

Članci

BARIŠIĆ, Marin, Bolest i ozdravljenje u svjetlu objave, u: *Služba Božja*, 19 (1979.) 3., str. 222.-234.

BEŠLIĆ, Vinka, Duhovnost i duhovnik u palijativnoj skrbi, u: *Nova prisutnost*, 15 (2017.) 1., str. 89.-99.

BRKLJAČIĆ, Morana, Aktualno stanje palijativne skrbi u Hrvatskoj, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3/4., str. 367.-376.

BRKLJAČIĆ, Morana, Medicinska etika u palijativnoj skrbi, u: *Obnovljeni život*, 74 (2019.) 4., str. 513.-526.

ČEKOLJ, Željko, Dušobrižništvo osoba u poodmaktoj dobi i uloga hospicija, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXXV (2007.) 1., str.19.-22.

DE CAPRIO, Lorenzo, CINQUE, Paola, Il Medico Attore e l'Attore Medico, u: *Medicina e Morale*, 2 (2001.), str. 251.-275.

DUČKIĆ SERTIĆ, Anita, Duhovnost (izvor otpornosti) kao podrška mentalnom zdravlju, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 150 (2022.) 4., str. 48.- 49.

ĐURIN, Josip, Isus, bolest i smrt, u: *Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije*, (3-4) 2008., str. 77.-81.

KLJAJIĆ, Stipo, Više od ozdravljenja. Novozavjetna promjena paradigme uzročno-posljedičnog odnosa grijeha i bolesti, u: *Bogoslovska smotra*, 9 (2021.) 3., str. 535.-557.

KOMADINA, Ante, Uloga duhovnosti u liječenju bolesnika i djelovanju zdravstvenih djelatnika, u: *Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 4., str. 615.-638.

- KOPREK, Ivan, Bol – izazov i poticaj. Filozofijsko-teologijski esej, u: *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 69 (2014.) 1., str. 71.-80.
- KRPELJEVIĆ, Josip, Uloga duhovnika u timu palijativne skrbi, u: *Medicina familiaris Croatica: Journal of the Croatian Association of Family medicine*, 23 (2015.) 1., str. 51.-54.
- PAŽIN, Zvonko, Dušobrižništvo bolesnika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXX (2002.) 3., str. 138.-141.
- PERKOVIĆ, Marinko, Pred tajnom patnje nevinih, u: *Vrhbosnesia: časopis za teološka i međureligijska pitanja*, 18 (2014.) 2., str. 349.-368.
- PIŠKORJANAC, Silvija, Uloga duhovnosti u liječenju maligne bolesti, u: *Plavi fokus*, VI (2010.) 1., str. 41.-45.
- TAMARUT, Anton, Povezanost sakramenata ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3., str. 583.-602.
- VRANJEŠ, Nikola, Cjeloviti pastoral bolesnika i zdravstvenih djelatnika, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3-4., str. 351.-365.
- VULETIĆ, Suzana, Spasonosni smisao patnje, u: *Svjetlo riječi*, XXXVII (2019.) 432., str. 6.-11.
- VULETIĆ, Suzana, Sofrologija i duhovna dimenzija patnje, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXLVI (2018.) 11., str. 20.-26.
- VULETIĆ, Suzana, Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije: časopis za pastoralnu orijentaciju*, 148 (2020.) 6., str. 41.-47.
- VULETIĆ, Suzana, Medicus Christianus – Alter Christus, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske Biskupije*, CXLV (2017.) 2., str. 6.-11.
- VULETIĆ, Suzana, Bolničko dušobrižništvo na području Đakovačko-osječke nadbiskupije, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXLV (2017.) 2., str. 16.-19.

VULETIĆ, Suzana, JURANIĆ, Brankica, MIKŠIĆ, Štefica, RAKOŠEC, Željko,
Palijativna skrb i medicinsko-duhovne potrebe terminalnih bolesnika, u:
Bogoslovska smotra, 84 (2014.) 4., str. 881.-906.

Rječnici i leksikoni

DONAT, Branimir (ur.), *Filozofijski rječnik*, Zagreb, 1984.

PADOVAN, Ivo (ur.), *Medicinski leksikon*, Zagreb, 1993.

Diplomski radovi

FABIJANIĆ, Ivana, *Reprezentacija psihičkih poremećaja i bolesti u medijima te analiza društvene percepcije duševno oboljelih osoba*, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2019.

NAĐ, Božidar, *Misterij patnje. Evangelizacijski izazov bolničkog dušobrižništva*. Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, 2017.

Službene skripte

VULETIĆ, Suzana, *Moralno-bioetička dijagnoza suvremene biomedicine*, (*Scripta ad usum privatum*), Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu - Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, akademska godina 2012./2013.

Internetski izvori

Papin nagovor uz molitvu
https://www.vatican.va/content/benedictxvi/hr/angelus/2009/documents/hf_ben-xvi_ang_20090208.html (pristupljeno 3.9.2022.)

Ugovor o dušobrižništvu u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama, te ustanovama socijalne skrbi
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//9a.pdf> (pristupljeno 31.8.2022.)